

MATARAPUPU
Iyesu Keriso e yonai apunu Diyoni
bameya matarapupu
Oka gwede nene tapu ki
kabuwai

Apunu Diyoni oka yau okapupu makeya ka Iyesu sumapamawa ragidai ropani kawayaya bita makari bananapamawa. Mu togitamana ade kasiyara tageyana ki nana ka e oka yau okapupu.

Apunu Diyoni e ka gwede marai kawai waro were maba kunumau empupu. E badidi empupu ki mibai ka yau kena; Keriso pokaiya ka Mamanuga God e iyaraiyoma kuduba ade Berokoi Apunai Seitani mete kina raurutamini deni mena surutamini manako kunuma waira waunai kawareya ka e eya iyapanaiyoma ika waditamini bagi.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-8*

Natere 7 mu okamaga *1:9-3:22*

Wiku mosi rima 7 naureya *4:1-8-1*

Bawiwi *7 8:2-11:19*

Motamota kwakoru ade kunkani apeya *12:1-13:18*

Waro maba dai ki *14:1-15:8*

Mamanuga God e nuwa pupui tera 7 rabineya *16:1-21*

Natere Babironi gumorowena ade Seitani e kasiyarai kewowena *17:1-20:10*

Mamanuga God e idai gurai nu naurinugu ug-wadiniyoto ragiragi *20:11-15*

Kunuma waira waunai ade natere
 Diyerusaremu waunai 21:1-22:5
 Parau siyarai 22:6-21

¹ Oka yau ka Iyesu Keriso apunu Diyoni bameya yona badidi matara-pupu ki okai. Mamanuga God e biga-bigaiyoma ragidai gwede waunitau wenawagana yonai kuduba kataitaga-mana ki nana ka e yabiri yona ki Keriso kabuwapupu manako e ubupu e aneyai mosi yona ki e biga-bigai apunai Diyoni kabuwapana ki nana tonopupu. ² Mama-nuga God e yonai ade Iyesu Keriso e mibai badidi matarapupu apunu Diyoni empupu bo wainapupu ki kuduba ka e oka yau pokaiya nu kabuwanibu. ³ Iyapana nima oka yau iyabapiyau ki ka e mibi mamamai tondono ade iyapana gwedewau aita ewa wena-wagana yonai yau wainapiyamu ade oka yau wagau ki makeya makeya kwaetagamu ragidai ki mu mete kina ka mibi mamamai idiwono. Mibai, mara siyarai waunitau baiyagisi da yau kuduba wenayagisi.

Apunu Diyoni parauwena

⁴⁻⁵ Apunu Diyoni e Iyesu sumaiyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere ida daikere kewowena daikere apeya (7) tawana Aisiya rabineya idiwa ki mu paraumaga yau tonopupu, wagubu ke:

Kaiwa kaiwa; Naiya kerareya tondawa, karako tondau, ade ewa baiyagisi Apunai Mamanuga God e karako wi parauniyau. Ade keyai ida daikere kewowena daikere apeya kema kawareya tondau Apunai e yabareya ubumu ki mu mete kina wi parau-niyamu. Ade yona mibai eba kamadubu ko

yona supasupai mena kabuwaniyau apunai Iyesu Keriso ki e mete kina wi parauniyau. E powena ko yabiri ade kipu ubupu popotagubu ragidai ade iyatagamana kimana ubumana ki nana mu yawatamaga mebu. E ka waira yau kawakawai ragidai kuduba mu Kaiwawo-maga kawaya. Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. Mu karako wi waitanimoto da wi nuwabagi rabineya mibi mamamai idiwoi.

Iyesu e nuwaiya po nuyo ki pokere nu biginuga umanibu dokodoko ki e darai pokaiya deni mena rikapupu,⁶ manako winenibu da nu e kasiyarai pokaiya ubumana e Mamai God bameya dobopiyamu upi ki nu mete kwaiwaga-mana ki nana. Karako ade ewa ka Iyesu Keriso e kasiyarai eba kewoyagisi ki pokere nu e si maramara esida mena tepapomu idiwomu. Ki mibai.

⁷ Empumuri, e oroguma kawareya kawarau. Tawana tawana kuduba ka iyapana e empomoto ade e ugwadumpu po ragidai ki mu mete kina e matarau empomoto. Iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau mu ka e pokaiya apena meyomoto yadi kimoto. Ena, ki makeya makeya inako wena-yagisi. Ki mibai.

⁸ Kasiyarai Kawaya Esida Apunai nu Kawainuga God e wagau; Nau ka Aropa ade nau ka Omega, nau ka Kerarai ade nau ka Kwaunai. Nau naiya tondekeya, nau karako tondakani, ade nau mara ewa mete bausugana ki apunai.

Apunu Diyoni e Iyesu waro were maba matarau empupu

⁹ Nau ka Diyoni, wi sumaga mete ewapuru eyaka mena ki apunai. Nu ka Iyesu e naureya idiwei ade e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idiwana ki nawanai nu idiwei. E pokaiya ka nu midi makari mete bananapemei ade giruru maba kobaiya teteigemei ko nu eba kekeraigemei.

Mamanuga God e yonai ade Iyesu e yonai bagi kawaya ki nau dimasugekeya iyapana tadeyekeya umekeya ki pokere mu nau wadisinimupu ruku mosi si ka Pasimosi ki kawareya nau tamusini-mupu. ¹⁰ Pura Kawaiya, nu Kaiwawo-nuga e marai ki makeya ka Mamanuga God e Keyai nau kawarineya minibu siwa yabirisinibu manako nau bonana ragiragi kawaya mosi bawiwi maba nau taganeya wagubu wainapuwani. ¹¹ Bonana ki wagubu ke; 'Kau gwede empiyei ki kuduba kau okapi suma sumatagamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere ida daikere kewowena daikere apeya (7) yau mu bamamugu tonopi. Natere ki mu simaga ka; Epeso yo Simona yo Pogamamu yo Tayataira yo Sodisi yo Piraderopiya yo Raodikeya.'

¹² Nau bonana wagubu ki empana ki nana wirasugubuwani nau taganeya yabu tapuwani manako nau duna uburau watai ida daikere kewowena daikere apeya (7) bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki ika ubumawa emitapuwani. ¹³ Ko duna uburau watai ki mu paunamugu ka nau gwede mosi kiyabui iyapana kaina maba ika mete uburawa empuwani. E midi tata-mai ka rowarowa kawaya kerareya bauwena ki nau empuwani, ade e naureya maira maba bowa yamayamai pokaiya yamanamupu umapu ki nau

mete empuwani. ¹⁴ E debai kumai ka poe kawayā oroguma bo midiwari weyaku ki maba. E yabui sinini ka mata nonarai maba warapiyawa, ¹⁵ ade e kerarai ka mete tanai kawayā bowa wawinebowa yamayamai ki maba. E bonanai ka awana tapara sikipiyau ki mumugarai maba wainapuwani. ¹⁶ E idai garu deneya ka e supama ida daikere kewowena daikere apeya (7) e idaiya te-piyawa empuwani ade kereba maba uwarai daikere daikere ki e umuneya bauwena ki nau mete empuwani. E kiyabui sinini ka tanai kawayā madega paunau yabunuga poporapiyau ki maba.

¹⁷ Nau apunu ki empuwani ka nau e kerareya gwairisugubuwani iyapana popai maba ukwapuwani. Ko e idai garu nau kawarineya tapu manako sidibu, wagubu ke; ‘Kau kudu eba wainapiyowa. Nau ka Kerarai ade nau ka Kwaunai. ¹⁸ Nau ka maramara tondakani apunai. Nau posugubuwani ko kau wainapi; Nau ade iyasugubuwani kipuwani ubupuwani karako maramara tondoni kaniyoni. Iyapana popotagisi bo eba popotagisi bo ade popai ragidai mu watamaga ki gudui nau kwaipana bo bodapana ki kasiyarai kuduba nau wadubuwani. ¹⁹ Ki pokere kau karako badidi empiyei ade gwede ewa wena-wagana ki mete empiyei ki kuduba kau okapi. ²⁰ Kau supama ida daikere kewowena daikere apeya (7) nau idani garu rabineya emitamiyei ade duna uburau watai ida daikere kewowena daikere apeya (7) bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki mete emitamiyei ki ka gwede mosi wekewekei ko ki mibai nau karako kau nidiyakani yau kena; Supama

ida daikere kewowena daikere apeya (7) emitamiyei ki ka nau sumasiniyamu ragidai natere ida daikere kewowena daikere apeya (7) rabineya Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ki mu aneyamuguma. Ade duna uburau watai ida daikere kewowena daikere apeya (7) emitamiyei ki ka nau suma-siniyamu ragidai natere ida daikere kewowena daikere apeya (7) rabineya Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ki mu muga.'

2

Natere Epeso ragidai mu okamaga

¹ 'Nau sumasiniyamu ragidai natere Epeso rabineya Mamanuga God nene dibipiyamu idiwu ki mu aneya-maga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka supama ida daikere kewowena daikere apeya (7) nau idani garu deneya tepakani ade duna uburau watai ida daikere kewowena daikere apeya (7) bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki mu paunamugu umakani apunai nau yonani. ² Wi badidi kwaiwagamawa idiwa ki kuduba nau kataisugubuwani. Wi nau nene bita kawarapamawa muya nunumawa ade kwarisigubu giruru maba kobaiya teteigamawa ki nau mete wi emini-buwani kewowena. Berokoi kwae-tagamu ragidai mu diriwamaga ki wi eba kwaiwagamawa ade iyapana dai bautagubu tagubu da mu ka nau tonotapuwani ragidai ki ka wi diriwa-diriwa eba kwaigubu ko wi iyapana ki naigida mena emitampu wetawetara were kaitaitampu da mu ka bera ragidai. ³ Wi nau

pokanere bita makari banana-mupu ko wi notaga eba kauwena ade nau eba kamadisnimupu.

⁴ Ki kuduba ka baganai, ko yau mena ka eba baganai; Wi wauneya nau suma-sinimupu makeya ki ka wi kawayaya daganani nau nota kwarikwarisisini-mawa ko karako ka wi nuwaga notaga nau bamaneya ki maraiyawena.

⁵ Wainapumuri, wi naiya sumaga ragi-ragi kawayaya nau sumasinimawa ko karako ka wi gwemupu wi sumaga nusuruwena. Ki pokere wi paerega ki tagararapumuri wi notaga wirayagisi manako wi wauneya nau sumasinimawa badidi maba kwaiwagamawa idiwa ki maba wi karako inako mete kwaiwogoi idiwoi. Ko wi paerega ki eba kamadu-muri ki ka nau wi bamagau bausugani manako wi dunaga uburau watai ki nau koritapani yadani kayasugani. ⁶ Ko gwede supasupai mosi wi kwaiwagamu ka yau kena; Nikoraita ragidai badidi kwaetagamu ki berai wi keipiyamu. Nau mete kina inako kwaesugakani.

⁷ Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu ki mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapu-muri. Wi gwedewau berokoi raurumupu ki ka aita ewa nau suwagani manako ki pokaiya ka wi kaiwuri Mamanuga God e Kokorai rabineya Iya Ripai ki madai bagi kawayaya ki kupoi idiwoi.'

Natere Simona ragidai mu okamaga

⁸ 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Simona rabineya

idiwu ki mu aneya-maga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka nau kunuma waira kerareya tondekeya ade mara kwauneya tondoni apunai nau yonani. Yau ka nau posugubuwani ko ade iya-sugubuwani kipuwanu ubupuwani apunai nau yonani; ⁹ Nau kataineya da wi berokoi bananamupu ade nuwaboyaigubu. Waira yau iyai pokaiya ka wi imagei ragidai ko nau pokanere ka iya mibai wi bamagau posiwena siwagapupu. Iyapana dai bautagubu tagubu da mu ka Diyu ragidai ko mu beratagubu mibai mu ka Berokoi Apunai Seitani e iyapanaiyoma. Mu bautagubu wi girin-impu yona beroko-beroko wi bamagau tagubu, ko ki nau kataineya. ¹⁰ Wainapumuri, nuwaboya makari marai wi bamagau bauwagana kwaewagau ko wi kudu eba wainapiyoi. Berokoi Apunai Seitani uburoto wi sumaga ragiragi kawaya bo pa mena ki empana kwaeyagisi manako iyapana dai baitagisi wi tenimoto diburanimoto manako wi mara ida esida mena dibura rabineya ukwapumuri midi makari bananapumuri. Wi ragiragi kawaya nau nene ubumoi ko eba nau kama-disiniyoi. Mu ubumoto wi namunimoto ki ka wi nau nene ragiragi kawaya ubumawa ki denai ka nau iya maramara idiwana kaiwana ki puyoi wi negeyani.

¹¹ Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu ki mu bamamugu badidi wagau ki wainapu-muri. Wi gwedewau berokoi ki rauru-mupu ki ka wi kwakwarepuga poyagisi ko wi keyaiga ka eba poyagisi. Po ewa baiyagisi ki

eba wi giriniyoto.’

Natere Pogamamu ragidai mu okamaga

¹² ‘Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Pogamamu rabineya idiwu ki mu aneyamaga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka kereba uwarai daikere daikere wadakani apunai nau yonani; ¹³ Wi idiwu watagau ka Berokoi Apunai Seitani mete ika tawawena tondau e kasiyarai ika mete kina uburau. Bita yo midi makari ade nuwaboya wi bamagau bauwena ki ka wi nau eba kamadisini-mupu. Ade mu ubumupu wi waretaga nau nene ragiragi kawaya uburawa nau sisiyani wagawa apunai Antopasi nau pokanere ika Seitani tondau tawaneya minimupu poyo ki ka wi sumaga nau bamaneya ki mete eba kauwena.

¹⁴ Ki kuduba ka baganai ko yau mena ka eba baganai; Nau sumasini-yamu ragidai wi paunagau ka wi dai oragai apunai Baramu e umunui wadamu. Oragai apunai Baramu e ka takari kawaya ubupu apunu Bereki uburana tawana Isiraeru ragidai mu kerapumugu wadana da mu bigi kwae-tagamana ki nana ki yawatai e kabuwapupu. Mu daisusu yo momorapa ade dai mete kina mu bamamugu yadau umamawa ki bani kupamana ade ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu kwaetagamana ki yawatai e mu mete kabuwatapu. ¹⁵ Ko ki maba ka iyapana dai wi paunagau karako ubumpu Nikoraita ragidai mu kabuwamaga wadumpu doko kwaetamu. ¹⁶ Ki

pokere wi paerega kawaya ki wi karako kamadamuri wi notaga wirayagisi. Ko wi paerega ki eba kamadamuri ki ka nau niya waunitau ika bausugani manako nau kerebani uwarai daikere daikere nau umununeya bauwena tondau ki pokaiya ka nau uburani iyapana ki mete kandamu.

¹⁷ Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu ki mu bamamugu badidi wagau ki wainapu-muri. Wi gwedewau berokoi ki rauru-mupu ragidai ki wi nene ka nau kunuma bani 'mana' karako wekewena ki dai wi negeyani. Ki makeya ka nau bowa poe naureya si waunai mosi okapuwani ki wi eyaka eyaka mete negeyani. Bowa ki wadau apunai bo ridai e mena si waunai ki kataiyagisi.'

Natere Tayataira ragidai mu okamaga

¹⁸ 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Tayataira rabineya idiwu mu aneya-maga e bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka Mamanuga God e eya Gubagai nau yabuni sinini mata nonarai maba warapiyau ade nau kerarani mete tanai kawaya bowa wawinebowa maba yamayamapiyau ki nau yonani;

¹⁹ Wi badidi maba idiwu ki nau kataineya. Nota kwarikwarisi ki notai wi bamagau tondau ki nau kataineya. Wi ragiragi kawaya ubumu nau eba kamadisiniyamu ki nau kataineya. Wi waita kasiwara kwaiwagamu ki nau kataineya. Ade wi giruru maba kobaiya teteiwagamu wi sumaga eba kaupiyamu ki nau mete kataineya. Wi wauneya

nau sumasini-mawa makeya ka wi maraitau inako kwaigamawa ko karako ka wi kawayaga daganani kwaiwagamu.

²⁰ Ki kuduba ka baganai ko yau mena ka eba baganai; Ridi Diyesaboro e wi eba baiyonomupu ko ridi ki e kabuwai wi wadumupu doko. E wagau da e ka nau bonanani wainapiyau wagau ki ridai, ko ki pa mena. E nau iyapananiyoma beratamiyau ade mu kerapumugu wadau da mu daisusu yo momorapa ade dai mete kina bama-mugu yadau umamu ki bani mu kupamana ade ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu iwana ki kabuwai e mu mete kabuwatamiyau. ²¹ Nau naiya mena ridi ki uburana midimama berai ki kamadana e notai wirawagana ki nana sibuwani ko e berai ki eba kamadana wainapiyau. ²² Ki pokere nau sigira e kweyani manako e kebari kawareya ka e mete ewapuru rauru kawakawara kasiwaratagamu ragidai bita yo makari kawayaga daganani bananapomoto. Ko mu ridi ki mete berokoi kwaetagamu ki berai kamadini ki ka nau kowaga ki mu eba tageyani. ²³ Nau ridi ki e munuyoma namutamani manako nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana tawana idiwu ki pokaiya kataitagisi da nau ka iyapana kuduba wi nuwaga notaga empakani wainapakani ki apunai. Wi eyaka eyaka baididi kwaigubu ki denai nau makeya makeya wi negeyani.

²⁴ Ko wi natere Tayataira rabineya idiwu ragidai dai ki ka ridi berokoi ki e kabuwai wi eba wadumupu ade nota ki mu tagamu da ki ka 'Berokoi Apunai Seitani e notai wekewekwei' ki

wi mete eba kataigubu. Nau nidiyani wainapumuri; Nau wi gwede mosi kwaiwaga-mana ki nene eba suwagani, ²⁵ ko wi wauneya ragiragi kawayana nau sumasini-mawa kebomawa ki mena wi wadumuri doko nau sumasiniyoi yamoi da nau bausugani makeya.

²⁶⁻²⁸ Wi gwedewau berokoi rauru-piyamu ade nau nuwaneya badidi ki kuduba wi kwaiwogoi yamoi da wi mara siyareya baiwagi makeya ki ka nau Mamai kasiyara tegebu ki kasiyarai nau wi mete negeyani manako wi kasiyara ki pokaiya waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau mu kawakawaimuguma ubumoi. Iyapana kurari mininiyamu sukwana tapi tapi ebo ebo wenapiyau ki maba ka wi nau kasiyarani kepata maba wi idagau wadumuri manako berokoi kwaetagamu ragidai ki inako musuta-muri. Mara ki makeya ka nau mara supamai wi mete negeyani.

²⁹ Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapumuri.'

3

Natere Sodisi ragidai mu okamaga

¹ 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Sodisi rabinaya idiwu mu aneyamaga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka Mamanuga God e Keyai ida daikere kewowena daikere apeya (7) ade supama ida

daikere kewowena daikere apeya (7) ki tepupu e bameya idiwu apunai ki e yonai; Wi badidi kwaiwagamu ade badidi maba idiwu ki kuduba nau kataineya. Iyapana wi sisiyaga tagamu da wi ka iyaiya, ko nau suwagakani; Wi ka popai. ² Ki pokere nainiwagi kimuri ubumuri wi kasiyaraga maraitau uburau ki kasiyara ade kwe-muri kwaenda deni mena poyagisi. Nau Mamai God e yabuiya ka wi badidi kwaiwagamawa ki naigida mena eba supasupawena. ³ Ki pokere wi wauneya nau sumasinimupu makeya badidi wainamupu bo wadumupu doko ki wi notaga eba gogayagisi ko karako mete notapiyoi makeya makeya kwaiwogoi ade wi notaga wirapumuri. Ko wi yabuga eba papumuri ade wi eba kimuri ubumuri ki ka nau kuwa apunai maba bausugani wi naininiyani, ko nau bausugana madegai ki wi eba kataigau.

⁴ Ko wi natere Sodisi ragidai eba ropani ka supasupai mena idiwu. Wi midiga tatamai ka eba bigibigiwena ade wi bagi supasupai badidi maba idiwana ki wi makeya makeya idiwu ki pokere wi midi tatamai poe ki umamuri manako nau mete kaigamu. ⁵ Iyapana gwedewau berokoi raurupiyamu ki mu mete kina ubumoto midi tatamai poe ki umomoto manako mu simaga Iya Bukai rabineya ki nau eba surupani. Nau Mamai e aneyaiyoma mete kina mu yabaramugu ka nau uburani suwagani da iyapana ki mu ka nau nene.

⁶ Wi wenaguga mete kina ki ka Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapumuri.'

Natere Piroderopiya ragidai mu okamaga

⁷ ‘Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Piroderopiya rabineya idiwu mu aneya-maga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Yona yau ka apunu Tanai Bagi Kawaya ade Yona Mibai Wagau Apunai e yonai; Oragai apunai Dewida e kasiyarai nau wadubuwani kewowena. Nau gudu mo kwaipani ki ka nima mosi eba baiyagisi gudu ki umuroto. Ade nau gudu mo umarani ki ka nima mosi eba baiyagisi gudu ki kwaipoto. Pa mena. ⁸ Wi badidi kwaiwagamu ade badidi maba idiwu ki nau kataineya. Wi ka eba iyapana mamatarai ko nau yonani ki wi wadumupu doko ade wi nau eba tagararasin-imupu ki pokere wi yabara-gau ka nau gudu mo kwaipuwani ko nima mosi eba baiyagisi gudu ki umu-roto. ⁹ Wainapumuri, iyapana dai ki Berokoi Apunai Seitani e mete dibi-mupu idiwu ragidai ki mu tagamu da mu ka Diyu ragidai. Ko ki pa mena, mu ka bera ragidai. Nau suwagani manako mu wi bamagau baitagisi mu ramata-maga kawareya wi yabaragau kwarisi-tagisi manako mu kuduba kataitagisi da wi ka mibai nau nota kwarikwaris-niyakani ragidai. ¹⁰ Nau nidibuwani ki wi makeya makeya kwaigubu kwarisigubu giruru maba kobaiya teteigubu ki pokere iyapana waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau mu sumatagamu bo pa mena ki mibai matara-pana marai baiyagisi ki ka nau wi toginiyani da bita marai ki wi bamagau eba baiyagisi. ¹¹ Nau waunitau ade wirasugani bau-sugani ki pokere wi

sumaga wadumuri doko kwaenda iyapana mosi baiyagisi wi sumaga puyoi ki taoroniyoto.

¹² Iyapana nima berokoi ki rauru-pupu ki ka nau Mamai Tawai ki bebedai maba e kaupani manako e maramara e wateya mena ragiragi kawaya uburono ko eba puwayagisi. Bebeda ki naureya ka nau Mamai God e si okapani ade nau Mamai God e naterei ki si mete okapani. Natere ki ka Diyerusaremu waunai ki nau Mamai God tonopoto kunuma were kaworoto. Bebeda ki kawareya ka nau niya sini waunai ika mete okapani.

¹³ Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapumuri.'

Natere Raodikeya ragidai mu okamaga

¹⁴ 'Nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai natere Raodikeya rabineya idiwu mu aneya-maga bameya kau yona yau okapi tonopi;

Mamanuga God e gwaiyaba kuduba wagubu ki mibai nau pokanere matara-wena ade gwedegwede kuduba e umuneya wenawena ki kerarai apunai ka nau. E badidi wagau ki mo nau eba kamadakani ko makeya makeya mena suwagakani. Nau yonani ka yau kena; ¹⁵ Wi badidi kwaigubu ade badidi maba idiwu ki nau kataineya. Wi ka eba nusurai ade wi ka eba muyai. Wi muyai idimpibena ki ka baganai ade wi nusuru

idimpibena ki mete baganai, ¹⁶ ko wi ka pau-nau ki pokere nau eminiyakani ki ka nau umununi iwaiwawagau ki pokere nau wi kwiyaniana maba wainapakani. ¹⁷ Wi iwagamu ke; 'Nu gwede mo nene eba wainapemei. Nu ka baganai, gwede-gwede kuduba nu bamanugu uburau'. Wi inako iwagamu, ko wi eba kataigau da wi ka nuwasiyasiya nene kwaiwa-gamu ragidai. Wi gwedegwedega pa mena, wi niga ka matarau, ade wi yabuga kenekenei idiwu. ¹⁸ Wi badidi kwaiwagamana ki nau karako wi kabuwaniyani wainapumuri; Wi karako nau bamaneya bai-wagi manako bowa yamayamai mata yabeya pasumupu ki nau bamaneya gimarapumuri da wi purapuraiwagi. Ade midi tatamai poe nau bamaneya mete gimarapumuri da wi midimama nene niga matarau iwu ki wi midiga sikwapumuri. Ade yabu muramurai nau bamaneya mete gimarapumuri wi yabuga muramurapumuri da wi yabuga payagisi tawana ade em-pumuri.

¹⁹ Iyapana gwedewau nau nota kwarikwarisitamakani ki nau mu mete sisibatamakani ade wade supasupa-tamakani ki pokere wi nuwaga notaga eyaka mena nau yonani yau wainapumuri wadumuri doko manako wi beraga berokoi ki kuduba kamadumuri. ²⁰ Wainapumuri, nau wi katamuruga uburakani wi guduga miniyakani. Iyapana nima nau bonanani wainapoto e gudui kwaipoto ki ka nau e tawai rabineya kaniyani e mete kupeigamu ade e nau mete kupeigamu.

²¹ Berokoi kuduba ki nau rauru-puwani kewowena ki pokere nau Mamai e tondau wateya ki

ka nau mete kina e madaneya ika tondakani. Ki maba, iyapana gwedewau berokoi ki raurumupu ki ka nau mu tadeyani da nau tondakani wateya ki mu mete ika idiwono.

²² Wi wenaguga mete kina ki ka wi Mamanuga God e Keyai e sumapiyamu ragidai e nene dibipiyamu idiwu mu bamamugu badidi wagau ki wi wainapumuri.’ Iyesu apunu Diyoni inako sibu.

4

Usi kunumau Mamanuga God e si tepapamawa

¹ Ki eweya ka nau pairasugubuwani kunuma gудui mosi wakawena ki usi waro were maba empuwani manako bonana ki nau naiya bawiji maba wagubu wainapuwani ki ade wagubu wainapuwani. Bonana ki nau sidibu, wagubu ke; ‘Kau yewe umuni da ewa badidi wenayagisi ki nau kau kabuwa-niyani.’ ² Ki makeya ka Mamanuga God e Keyai garugaru mena bauwena nau kawarineya minibu siwa yabirisinibu manako nau usi kunumau kema bagi kawaya mosi empuwani. Kema ki kawareya ka nau iyapana mosi ika tondawa empuwani. ³ Apunu ki e kiyabui ka tanai kawaya, bowa bagibagi poe si ‘diyasipa’ ade daragai ‘kaneriya’ ki maba. E tondawa kemai ka bowa kasikasigai si ‘emera’ ki wari maba e kwagarapupu ki nau empuwani. ⁴ Kema ki ka paunau ko e madaneya ka kema ropani kawaya apunai eyaka mena ade ida apeya apeya (24) e kwagaramupu. Kema ropani kawaya ki kawarimugu ka kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena ade ida apeya apeya (24)

ika idiwa ki mu nau mete emitapuواني. Mu midimaga tatamai poe mena monagatagubu ade mu debamaga tatamai bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki mu debamugu nakamupu. ⁵ Kema paunau ki kawareya ka yangwara maba wadawa empuwani ade mumugarai ka gaiya maba wagawa bo ade kwarara puruwagau ki mumu-garai maba wagawa ki nau waina-puwani. Kema ki yabareya ka duna ida daikere kewowena daikere apeya (7) beutampu urawa ika ubumawa. Duna ki ka keyakeyai ko ki mibai ka Mamanuga God e Keyai ida daikere kewowena daikere apeya (7). ⁶ Kema ki yabareya ka nau kaburu maba negai kawaya ika tapasisipiyawa ki mete ika empuwani.

Kema paunau ki madanai daikere daikere ka gwede dai iyaiya apeya apeya ika ubumawa emitapuواني. Mu yabu-maga ka yabaramugu ade ewagaragara-mugu. ⁷ Gwede dai iyaiya ki mosi e kiyabui ka papa 'raiyni' maba, ade mosi e kiyabui ka papa burumakau uratanai ki maba, ade mosi e kiyabui ka iyapana kaina nu kiyabunuga maba, ade siyarai e kiyabui ka midiwari kusuketa iyarau robowagau umau ki maba. ⁸ Gwede dai iyaiya apeya apeya ki mu eyaka eyaka ka mu mabumuguma ida daikere kewowena daikere eyaka mena (6). Mu midimaga kuduba tagamugere ade rabinamugere ka mu yabumaga mena posiwena. Maramara kemora nawaru ka mu umayo yau mena umayotagawawa, tagamawa ke:

'Nu Kawainuga God Kaiyarai Kawaya Esida
Apunai e ka tanai mena, tanai mena, tanai

mena.

E naiya tondawa, karako tondau ade ewa mete bauwagana ki apunai.’

⁹ Gwede dai iyaiya apeya apeya ubumu kema kawareya maramara tondau kaniyau apunai e si umayo pokaiya inako tepapiyamu, paraupiyamu ade wiwirapiyamu, ¹⁰ ki ka kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena ade ida apeya apeya (24) kema ki yabareya mu ramatamaga kawareya kwarisitagamu manako mu mete kina maramara tondau kaniyau apunai ki e si esida mena tepapiyamu. Mu debamaga tatamai bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki mu tepiyamu e yabareya nakapiyamu manako tagamu ke;

¹¹ ‘Nu Kaiwawonuga ade nu Mamanuga God, kau ka bagi kaway a esida, ki pokere nu kau wiwiranime i ade kau sigi esida mena tepapemei.

Kau kasiyaragi ka kaway ki pokere nu kau mete paraunime i.

Gwedegwede kuduba ki kau yamanatapi ade kau kaubo nuwageya ka gwedegwede marai kawai mataratagubu.

Kau ka gwedegwede kuduba iya negeyei ki apunai.’

Mu inako tagamu.

5

Oka wikumupu ade papa sipi e munai

¹ Kema kawareya tondawa apunai e idai garu rabineya ka nau oka wikere wadawa ki waro were maba empuwani. Wiku ki naureya ka oka

madanai daikere daikere ade wiku ki naureya ka mu rima ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki kawareya umamupu.

² Aneya kasiyarai kawayā mosi e bonanai ragi-ragi kawayā wagubu ki nau mete wainapuwani ade empuwani. E wagubu ke; ‘Nima ka bagi supasupai da e uburoto rima yau koritatamini wiku yau rikapoto?’ ³⁻⁴ E manu inako wagubu ko kunumau, wairau, ade waira kobaiya ka wiku ki rikapana rabineya empana iyapanai mo pa mena ki pokere nau yadi kawayā daganani kipuwanī. ⁵ Nau yadi kirekeya tondekeya manako kwayuba debai apunai mosi nau bamaneya bauwena sidibu, wagubu ke; ‘Kau yadi kamadi, emani; Oragai apunai Dewida e gidaragai kunu Diyuda mu papamaga ‘raiyni’ ki e ka bagi supasupai. Berokoi kuduba ki e rauru-pupu kewowena ki pokere e mena ka rima ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki koritatamini ade wiku ki rikapoto.’ E inako wagubu.

⁶ Ki makeya ka nau kema paunau papa sipi munai mosi ika uburawa empuwani. Gwede dai iyaiya apeya apeya ade kwayuba debai ragidai ki mu ka papa sipi ki kwagaramupu. E kiyabui ka mu e gwe ugwadumpu po maba mibi bidarai ika uburawa. E debai ganai ka ida daikere kewowena daikere apeya (7) ade e yabui ka mete ida daikere kewowena daikere apeya (7). E yabui ki ka keyakeyai ko ki mibai ka Mamanuga God e keyai ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki e tonotapu waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau ki kayatagubu. ⁷ Papa sipi munai ki kanibu apunu kema kawareya tondawa apunai ki

e idai garu rabineya wiku ki wadubu, ⁸ manako ki makeya ka gwede dai iyaiya apeya apeya ade kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena ade ida apeya apeya (24) ki mete kina papa sipi munai ki e yabareya kwarisitagubu. Mu eyaka eyaka mu idamugu ka mu ripa tapai maba temupu ade kapa bowa yamayamai pokaiya yamanatapu rabineya gwede mosi aurai bagi kawaya pasumupu gwisi yarawa ki mu eyaka eyaka mete temupu. Aurai bagi kawaya ki mibai ka Mamanuga God e eya iyapanaiyoma mu guriguri-maga. ⁹ Mu inako kwaetagubu manako umayo waunai mosi umayotagubu, tagubu ke;

‘Kau ka bagi supasupai kawaya ki pokere kau wiku yau wadi rima kuduba koritatami ki ka baganai.

Kau inako kwaenuwagi ki mibai ka iyapana kau nunimupu poyo manako kau daragi kawapu ki pokaiya ka kau iyapana tawana tawana, kunu kunu, yona yona, midimaga ebo ebo kuduba ki mu bigimaga ki kau surupipi Mama-nuga God e nene mu gimaratapi.

¹⁰ Kau mu winetapi da mu Mama-nuga God e kasiyarai pokaiya ubumana e bameya dobopiyamu upi ki kwaetagamana, waira kawareya yabiyabiri ubumana ade Mamanuga God e bigabigai kwaetagamana ki nana.’

Mu inako tagubu.

¹¹ Ki makeya ka nau ade yabu tapuwani manako kema ki, ade gwede dai iyaiya apeya apeya ki,

ade kwayuba debai ragidai ki mu kuduba madani-mugu ka nau aneya ropani kawayaya eba iyabapamana makai ika bautagubu mu kwagaratampu ubumawa emitapuwani. ¹² Aneya ropani kawayaya ki mu bonana-maga ragiragi kawayaya umayo yau umayotagamawa, tagamawa ke;

‘Papa Sipi Munai, mu kau nunimupu poyo ko kau ka bagi supasupai ki pokere nu kau paraunimei ade kau sigi tepapemei.

Kasiyara kuduba ka kau bamageya, gwedegwede kuduba ka kau bamageya ade katai kuduba ka kau bamageya,

ki pokere nu kau wiwiranimei, kau paraunimei ade kau sigi esida tepapemei.’

¹³ Aneya ropani kawayaya ki inako tagubu manako ki eweya ka nau gwedegwede kuduba iyaiya ika kunumau, waira kawareya, waira kobaiya, ade egi rabineya mete kina, gwedegwede kuduba inako madega kauwagau madega posiwagau ki mu umayo yau tagamawa wainapuwani;

‘Kema kawareya tondei apunai ade papa sipi munai, wi kasiyaraga ka kawayaya daganani esida.

Nu wi paraunimei, wi wiwiranimei, ade wi siga maramara esida tepapemei.’

¹⁴ Mu kuduba inako tagamawa manako gwede dai iyaiya apeya apeya ki denai tagubu ke; ‘Ki mibai.’ Kwayuba debai ragidai kuduba kwarisitagubu mu ramatamaga kawareya ubumpu manako mu kema kawareya ton-dau apunai ade papa sipi munai ki mu taragatampu.

6

Oka wikumupu ki rimai

¹ Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai yabiri rikapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya ki mosi e bonanai ragiragi kawayaya gaiya maba wagubu ke; 'Kau yabi.' ² Nau yabu tapuwani manako nau papa osi poe mosi empuwani. Papa ki kawareya ka apunu mosi e pewa idaiya wadubu tondawa ki nau mete empuwani. Mu apunu ki e kaiwawowagana debai tatamai kwemupu manako e iyapana kuduba raurutamana mu wairamaga wadana ki nana bauwena kayawena empuwani.

³ Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi rikapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya ki mosi wagubu ke; 'Kau yabi.' ⁴ Manako nau papa osi ade mosi e kumai daragai ki mete bauwena empuwani. Papa osi ki kawareya ka apunu mosi tondawa. E kasiyara wadubu da e waira kawareya kande ade deni deni minimini popo-tagamana ki kerarai birikapana ki nana. Mu kunumau kereba kawayaya mosi e idaiya tamupu ki nau empuwani.

⁵ Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi koritapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya ki ade mosi wagubu ke; 'Kau yabi.' Nau yabu tapuwani manako papa osi pinai mosi ika empuwani. Papa osi ki kawareya ka nau apunu mosi ki gwedegwede ruba-piyamu ki

rubai mosi e idaiya wadubu tondawa ki nau mete empuwani. ⁶ Ki makeya ka nau gwede dai iyaiya apeya apeya ki mu paunamugu bonana maba mosi wainapuwani. Bonana ki wagubu ke; 'Iyapana mosi mara eyaka mena bagibagiyagisi ki ka e denai eba kawayaya suguna poe kapa eyaka mena ki mena yadini bo suguna madimadi kapa apeya eyaka ki mena tepoto. Ko ripa 'oripi' ki otai ade awana daragai 'waeni' ki kau eba giripi.' Bonana ki inako wagubu.

⁷ Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi koritapupu empuwani. E ki kwaewena makeya ka gwede dai iyaiya ki siyarai wagubu ke; 'Kau yabi.' ⁸ Nau yabu tapuwani manako apunu mosi si ka Po Kerarai Apunai ki papa osi e kumai ku maba kawareya tondubu bauwena ki nau empuwani. Apunu ki e tagaiya ka apunu ade mosi papa osi ki nikareya tondobu. E si ka Po Tawanai Apunai. Iyapana apeya ki kasiyara wadumupu da mu kayatagamana iyapana waira kuduba purutamana damu apeya apeya nakatamana ki nana. Mu kasiyara mete wadumupu da mu yawira pokaiya, wetei pokaiya, sigira berokoi pokaiya ade papa kamarai berokoi ki pokaiya damu ki eyaka mena namutamana gawarara ki nana.

⁹ Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi korita-pupu empuwani. Nau yabu tapuwani manako kunumau kepekepa kobaiya ka nau iyapana popai dai ki mu keyai-muguma mete ika idiwa emitapuwani. Iyapana ki mu ka naiya Mamanuga

God e yonai eba kamadumpu ko tagamawa iwa ki pokere ki gwawai ka iyapana ubumpu mu namutampu. ¹⁰ Iyapana ki mu bonanamaga ragiragi kawaya tagubu ke; 'Kaiwawonuga, kau kasiyaragi ka kawaya esida. Kau ka mibai ade kau ka bagi supasupai kawaya ko kau gwede mara uburi nu namunimpu ragidai ki bimbinau kau idagi gurai mu naurimugu ugwadi ragiragi bita tage?' ¹¹ Mu inako tagubu manako kunumau ka dai ubu-mupu midi tatamai poe temupu iyapana ki eyaka eyaka tagemupu, tagubu ke; 'Wi watagau yewe aiyataiwogoi. Wi namunimpu ragidai ubumoto wi kowaguma sumaga eyaka mena ragidai wairau idiwu ki dai mete namutamono yamono da Mamanuga God e yagisi da kewowena ki ka e uburoto bimbina ki kwaeyagisi.' Mu inako tagubu.

¹² Ki eweya ka nau papa sipi munai oka wikumupu ki rimai ade mosi korita-pupu empuwani. Ki makeya ka waira nutanuta kawaya eba marai mo bau-wena. Aukwara pinai tatabura kwenu-piyamu ki maba ka madega piniwena empuwani ade siragamu dara maba inako daragawena. ¹³ Nusuru kawaya ripa damaya kwisipiyau madai mara-kirakirai gwegtagamu ki maba ka supama kunumau wairau gwegwetagubu ki nau mete emitapuwani. ¹⁴ Nu kebari ewope-mei ki maba ka kunuma inako ewopupu yapu wekepupu ade kweya yo ruku ebo ebo ki geyageyatagubu sisiwatagubu mu watamaga kamadumpu kayatagubu. ¹⁵ Ki makeya ka yewe waira kawareya kawakawai ragidai yo piyara ragidai

mu kawakawaimuguma yo purapura ragidai yo iyapana kasikasiyarai yo pakasi ragidai yo bigabiga kwaetagamawa ragidai, iyapana kuduba inako ki mu wakapatagubu ragu weketagubu idiwa ki nau mete emitapuwani. ¹⁶ Mu bonana-maga ragiragi kawayaya kweya yo bowa tademupu, tagubu ke; ‘Wekenimuri da kema kawareya tondau apunai nu eba eminiyoto ade Papa Sipi Munai e nuwai nu bamanugu eba pupuyogono. ¹⁷ Mu nuwapupumaga ki marai berokoi kawayaya bauwena ki pokere nima mu boda-tamini?’ Mu inako tagubu.

7

Tawana Isiraero ragidai kuduba 144,000

¹ Ki eweya ka nau aneya apeya apeya waira kawareya ubumawa emitapuwani. Mosi ka nu yabaranugu buri kiya uburawa, mosi ka nu ewanugu buri kiya uburawa, mosi ka nu idanuga garu deneya buri kiya uburawa, ade mosi ka nu idanuga tenene deneya buri kiya uburawa ki nau waro were maba mu emitapuwani. Aneya ki nusuru mubo denemugu denemugu bauwagawa ki mu mubo bodapamawa ki pokere nusuru waira kawareya eba tarawa, ripa eba geyagey-atagamawa, ade nusuru egi kawareya mete eba garupiyawa ki nau empuwani. ² Ki makeya ka nau aneya mosi madega posiwagau ki deneya bauwena empuwani. E idaiya ka e maramara tondau apunai Mamanuga God e kurikuri ki mete wadubu bau-wena. Aneya apeya apeya ki waira

yo ripa yo egi kuduba giritamana kasiyarai wad-
umupu nawanai ika ubumawa ki mu wenamaga
e siyapu manako e bonanai ragiragi kawayu mu
tadebu, wagubu ke; ³ ‘Wi nawana ubumoi da
nu Mamanuga God e bigabigaiyoma kuduba mu
yabaramugu e kurikuri pasitamamu kewoyagisi
were ki ka wi waira yo ripa yo egi kuduba ki
giritamuri.’

⁴ Iyapana gwedewau mu yabaramugu
Mamanuga God e kurikuri mu pasitampu ragidai
ki damui kuduba kabuwasinibu ka iyapana
ropani kawayu eba iyabapa-mana makai kuduba
144,000. Mu ka tawana Isiraero ragidai kunu ebo
ebo kuduba ki dai ki.

⁵ Kunu Diyuda rabineya ka 12,000 pasitapu.

Kunu Rubeni rabineya ka 12,000 pasitapu.

Kunu Gata rabineya ka 12,000 pasitapu.

⁶ Kunu Ata rabineya ka 12,000 pasitapu.

Kunu Natari rabineya ka 12,000 pasitapu.

Kunu Manase rabineya ka 12,000 pasitapu.

⁷ Kunu Simiyoni rabineya ka 12,000 pasitapu.

Kunu Riwai rabineya ka 12,000 pasitapu.

Kunu Isikari rabineya ka 12,000 pasitapu.

⁸ Kunu Teburoni rabineya ka 12,000 pasitapu.

Kunu Diyosepa rabineya ka 12,000 pasitapu.

Ade kunu Bendimani rabineya ka 12,000 pa-
sitapu.

Aneya ki Mamanuga God e kurikuri pokaiya iya-
pana inako pasitapu.

Mamanuga God e iyapanaiyoma ropani kawayu

⁹ Ki eweya ka nau ade yabu tapuwani manako
iyapana damu kawayu eba iyabapamana makai
ade mosi ika ubumawa emitapuwani. Mu

ka waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau mu kwakwarepumaga ebo ebo, mu kunumaga ebo ebo, mu waira-maga ebo ebo, mu yonamaga ebo ebo, mu tawana tawana kuduba ki deneya bautagubu. Mu kunuma kemai ki ade Papa Sipi Munai ki mu yabaramugu ubumawa midi tatamai poe monaga-tagubu ade mu idamugu ka mu notowiya kwarai temupu, ¹⁰ manako mu bonana-maga ragiragi kawaya tagubu ke;

‘Mamanuga God kema kawareya tondau apunai ade Papa Sipi e Munai ki mu mena nu iya negeni.’

¹¹ Mu inako tagamawa makeya ka aneya kuduba kema ki kwagaramupu ubumawa yo kwayuba debai ragidai yo anu dai iyaiya apeya apeya ki mete kina kuduba kema ki yabareya gwairitagubu nikapu mempu manako mu Mamanuga God taragamupu, ¹² tagubu ke;

‘Ki mibai. Mamanuga God, nu kau paraunimei ade kau sigi esida tepapemei. Kau ka tanai bagi kawaya ki apunai.’

Katai yo kasiyara kuduba ka kau bamageya ki pokere nu kau paraunimei, kau wi-wiranimei, ade kau sigi maramara esida mena tepapemei. Ki mibai.’

¹³ Mu inako tagubu manako ki eweya ka kwayuba debai apunai ki mosi nau manusinibu, wagubu ke; ‘Iyapana midi tatamai poe utatagubu ki kau wainapiyei da mu ka gwedewau? Ade kau waina-piyei da mu ka tawana bani were bautagubu?’

¹⁴ E inako wagubu manako nau denai e sibuwani, suwagubuwani ke; ‘Bada, ki nau eba kataineya ko kau kataigeya.’

Ko e ade sidibu, wagubu ke; ‘Waira kawareya ka Mamanuga God iyapana kuduba bita kawaya tagebu ko iyapana karako emitamiyei mu ka giruru maba ki kobaiya tetetagubu yaudere bautagubu manako mu midimaga tatamai Papa Sipi Munai e darai pokaiya siruwamupu da taniwena ki ragidai. ¹⁵ Mu bigimaga inako siruwamupu ki pokere mu maramara Mamanuga God e tawai rabineya e kemai ki yabareya ubumono kemora nawaru e upi kwae-togomono, e si esida mena tepapomono, manako kema kawareya tondau apunai ki e mu gwanawatamono tondono. ¹⁶ Karako ade ewa ka wetei mo mu eba metamini, mu awana gobamaga eba yagisi ade madega muyai bo gwede muyai kawaya mu eba uratamini, ¹⁷ mibai ka Papa Sipi Munai kema kawareya paunau tondau ki e uburoto mu kwayubatamini manako waratamini awana yabai maramara usirapiyau ki kabuwatamini. Mu yabumaga iwai bauwena ki kuduba ka Mamanuga God surupoto kewoyagisi.’ E inako sidibu.

8

Oka wikumupu ki rimai siyarai

¹ Papa Sipi Munai oka wikumupu ki rimai siyarai koritapupu kewowena ka kunumau daimoro ukwapu nawaru dumai tarau yarau da nawaru puru-wagau ki rowarowai maba. ² Ki

eweya ka mu dai ki bawiwi ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki temupu bautagubu aneya ida daikere kewowena daikere apeya (7) Mamanuga God e yabareya ubumawa ki eyaka eyaka mu tagemupu.

³⁻⁴ Aneya ade mosi bauwena kunuma kepakepai ki yabareya ubupu. E idaiya ka kapa mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki rabineya gwede mosi aurai bagi kawaya urawa gwisi yarawa ki nau empuwani. Aurai ki ka Mamanuga God e iyapanaiyoma kuduba mu gurigurimaga. Aneya ki kanibu kepakepa bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki yabareya ubupu manako kepakepa ki kawareya kapa ki Mamanuga God nene puyo tapu. Gwede aurai bagi kawaya mosi kwemupu ki e mete wadubu puyo ika tapu manako gwede aurai bagi kawaya ki ade Mamanuga God e iyapanaiyoma mu gurigurimaga ki, mu aurimaga ka aneya ki e idaiya gwisi maba Mamanuga God bameya yarawa empuwani. ⁵ Gwisi ki yapu kewowena ka aneya ki mata komai yabai dai kepakepa kawareya tepupu kapa ki rabineya nunupu manako e kapa ki wadubu kwenupupu wairau kawapu. E kapa ki kwenupupu makeya ka yangwara wadubu gaiya mumugarai mete wagubu ade kwarara puruwagau mumugarai maba wagubu ki nau mete wainapuwani. Waira nutanuta mete bauwena ki nau empuwani.

Bawiwi wagubu

⁶ Ki makeya ka aneya ida daikere kewowena

daikere apeya (7) bawiwi okukunatagubu ki siyamana ki nana ubumawa.

⁷ Aneya yabiri ki e ubupu bawiwi siyapu wainapuwani. E siyanawa makeya ka nawaya aniyata kawayaya kawapu manako nusuru yo mata nonarai yo dara mete kina inako dibipupu wairau kawapu. Waira purupupu damu apeya eyaka ki damui mosi ka mata ki urabu kwarisi. Ripa purupupu damu apeya eyaka ki damui mosi ka mete urabu kwarisi. Ade gwaba kasiga ki mete urabu gawarara.

⁸ Ki makeya ka aneya mosi ubupu bawiwi siyapu wainapuwani. E siyanawa makeya ka gwede kawayaya mosi kweya maba beuwena ki mu kwenumupu egi supu ki nau empuwani. Kweya maba ki egi surawa makeya ka egi purupupu damu apeya eyaka ki damui eyaka mena ka wirawena dara wenawena, ⁹ manako egi raubiyoi damu apeya eyaka purupupu ki damui eyaka mena ka popotagubu gawarara ade waka maimerei kawakawai ki purupupu damu apeya eyaka nakapupu ki damui eyaka mena ka giriwena ki nau mete empuwani.

¹⁰⁻¹¹ Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e bawiwi siyapu wainapuwani. E siyanawa makeya ka kunumau supama kawayaya mosi si ka Makimaki duna maba urawa ki kauwena kawapu manako awana kuduba purupupu damu apeya eyaka ki damui mo rabineya supu empuwani. Awana rabineya supu makeya ka awana ki yabai mete giri-wena pasuwena ki pokere iyapana ropani kawayaya awana ki kubamupu ki ka mu kuduba popotagubu gawarara.

¹² Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e bawiwi siyapu wainapuwani. E siya-nawa makeya ka madega yo siragamu yo supama kuduba purupupu damu apeya eyaka ki ka madega damui eyaka mena ki berokowena, siragamu damui eyaka mena ki berokowena ade supama damui eyaka mena ki mete berokowena. Nawarau ka madega napusi apeya apeya ki rabineya ka madega eba tapapupu ade kemorau ka siragamu yo supama madega napusi apeya apeya rabineya ki mete eba tanitagubu.

¹³ Ki makeya ka nau yabu tapuwani manako midiwari kusuketa usi kunuma bogaboga ika robowagawa e bonanai ragiragi kawaya wagawa ki nau empuwani wainapuwani. E wagawa ke; ‘Akae, akae, akae, waira kawareya idiwu ragidai ki mu nene ka nau yona yau suwagakani; Siyarai aneya apeya eyaka mu bawiwimuguma siyomono ki ka bita kawaya eba marai iyapana kawarimugu suroto.’ E inako wagubu.

9

¹ Ki makeya ka aneya ki mosi ubupu e bawiwi siyapu ki nau wainapuwani. E siyanawa makeya ka nau supama mosi kunumau kauwena wairau kawapu ki mete empuwani. Uruba nigidai pa mena ki rabineya mu keyai berokoi bodatampu idiwa ki gudui kwaipana kasiparai ka supama ki wadubu kawapu.

² E gudu ki kwaipupu makeya ka gwisi pinai kawaya mugu pasumu ki gwisi maba uruba ki rabineya posiwena iyarau yapu madega yabui wadubu. ³ Gwisi ki rabineya ka borepa

maba ropani kawaya eba biga-bigai positagubu waira yau kawareya kawamupu. Mu kasiyara wadumupu ka reuwa meniyau ki makarai maba. ⁴ Ko aneya ubumpu borepa maba ki tade-mupu, tagubu ke; ‘Wi gwaba bo ripa bo gwedegwede kuduba inako ki eba giritamuri ko iyapana gwedewau mu yabaramugu Mamanuga God e kurikuri eba pasitampu ki mu mena wi girita-muri.’ ⁵ Borepa maba ki mu eba iyapana namutamana ki kasiyarai wadumupu ko mu siragamu ida daikere mena ki rabineya maramara kemora nawaru iyapana makari mena tagemana ki nana ki kasiyarai wadumupu. Makari ki makarai ka reuwa meniyau ki makari maba, ⁶ ki pokere mara ki makeya ka iyapana makari kudeya popotagamana yawatai kwaenepomono ko mu eba bananapomoto.

⁷ Borepa maba ki mu ka papa osi yawira nene monagatamiyamu ubumu ki maba emitapuwani. Mu debamugu ka mu deba tatamai bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki maba nakamupu. Mu kiyabumaga ka iyapana kaina nu kiyabunuga maba, ⁸ ade mu debamaga kumai ka ridi debamaga kumai rorowa kawakawaya ki maba. Mu uwarimaga ka papa ‘raiyoni’ e uwarai maba. ⁹ Mu nodamaga tatamai umamupu ka ragiragi kawaya kirama maba ade mu mabumaga mumugarai ka papa osi ropani kawaya yawira anai nimaga kareya tainitamiyamu garu-piyamu ki mumugarai maba. ¹⁰ Mu yawarimaga ade mu dowamaga ka gwedeyapuni gimpuru ki maba. Mu yawarimaga ki pokaiya ka mu siragamu ida daikere mena ki rabineya iyapana makari tage-

mana ki kasiyarai wadu-mupu. ¹¹ Borepa maba ki mu kawai-maga ka aneya mosi uruba nigidai pa mena ki yabiyabiri uburau. E si yona Iburu were ka Abadoni ade yona Guriki were ka e si Aporiyoni, ko e si ki mibai ka 'Giri Pasu ki Apunai'.

¹² Nuwaboya makari marai apeya eyaka ki mo kewowena yau kena ko apeya uburau.

¹³ Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e bawiwi siyapu. E siyanawa makeya ka nau bonana mosi kunumau wainapuwani. Bonana ki ka kepacepa bowa yamayamai pokaiya yamanamupu Mamanuga God e yabareya uburau ki ganai apeya apeya mu pokamugu bauwena. ¹⁴ Bonana ki bawiwi siyanawa aneyai ki sibu, wagubu ke; 'Kau aneya apeya apeya awana kawaya Euperatasi papateya umatampu dokodoko idiwu ki rikatami da mu baitagisi kayatagisi.'

¹⁵ E rikatapu makeya ka aneya apeya apeya ki bautagubu kayatagubu. Mama-nuga God e ebo kwamura bo siragamu bo mara bo madega winepupu tapu da mu kayatagamana iyapana kuduba damu apeya eyaka nakatapu ki damui eyaka mena namutamana ki nana ki marai wana bauwena yau kena. ¹⁶ Nau yabu tapuwani manako piyara ragidai papa osi kawareya idiwa ropani kawaya eba iyabapamana makai ki nau mete emitapuwani. Mu ka ropani kawaya eba iyabapamana makai kuduba 200 miriyoni (200,000,000) nau kabuwa-sinimupu. ¹⁷ Nau waro were maba papa osi ade kawareya kayatagubu ragidai ki mu emitapuwani. Mu nodamaga tatamai ka daragai mata nonarai maba, pinai kunuma maba, ade miyamiyawai.

Papa osi mu debamaga ka papa 'raiyoni' mu debamaga maba. Mu umunumugu ka mata nonarai, gwisi pinai, ade gwisi berokoi kokokowai mete bauwena kayawena. ¹⁸ Iyapana kuduba madega kauwagau madega posiwagau damu apeya eyaka nakatapu ki damui eyaka mena ka mata nonarai, gwisi pinai ade gwisi berokoi papa osi mu umunumugu bauwena ki pokaiya popotagubu gawarara. ¹⁹ Papa osi ki mu kasiyaramaga ka mu umunumugu ade mu yawarimugu. Mu yawarimaga ka motamota maba debai uwari mete kina ki pokaiya mu iyapana giritamawa.

²⁰⁻²¹ Iyapana waira kawareya idiwa bita ebo ebo bauwena kayawena ki pokaiya eba popotagubu ragidai mu bita ki kuduba emupu ko mu notamaga eba wirawena Mamanuga God bameya. Kweya kairapu bo daisusu bo momorapa bo ade dai mete kina ki keyakeyai-muguma mu bowa yamayamai yo bowa wawinebowa yo ripa pokaiya mu mubo idamugere yamanatampu, gwedegwede ki mu eba kamaditampu ko mu bama-mugu buburitagamawa mu simaga esida mena tepapamawa idiwa. Ko keyakeyai yamanatampu ki kuduba ka mibai pa mena kororai. Daisusu yo momorapa inako mu ka tawana eba empiyamu, mu yona eba wainapiyamu, ade mu kerapumugu ka eba iwu. Ko iyapana gwedegwede ki kuduba eba kama-dumpu. Ade minimini popo yo simaga yo muwara yo kuwa yo ade ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu kwaetamu iwu, bera kuduba inako ki mu mete eba kamadumpu.

10

Aneya mosi oka wiku wadubu

¹ Ki eweya ka nau aneya kasiyarai kawayade ade mosi kunuma were kawapu empuwani. E midi tatamai ka oroguma ade e debai tatamai ka wari. E kiyabui sinini ka madega maba ade e kerarai daikere daikere ka mata nonarai ki maba. ² E oka wiku marai munta mosi e idaiya wadubu ki dadarapupu manako e kerarai garu egi kawareya teyapu ade e kerarai tenene waira kawareya teyapu. ³ E bonanai ragiragi kawayapa 'raiyni' kwewagau ki bonanai maba nau wainapuwni manako e wagubu ki denai ka gaiya ida daikere kewowena daikere apeya (7) bonana maba tagubu ki mumugarai nau mete wainapuwni. ⁴ Nau mu bonanamaga ki wainapekeya ki ka nau mu badidi tagubu ki okapana kwaesugekeya ko bonana ade mosi kunuma were kawapu nau sidibu, wagubu ke; 'Bonana ida daikere kewowena daikere apeya badidi tagubu ki kau kaubo mena rabinageya wadi doko wainapiyowa ko kau eba okapi.'

⁵ Ki makeya ka aneya e kerarai egi kawareya ade waira kawareya uburawa ki e idai garu kunuma deneya bagipupu ki nau empuwani. ⁶ Kunuma ade kunuma rabineya gwedegwede kuduba yamanapupu apunai, waira yamanapupu ade waira kawareya gwedegwede kuduba yamanapupu apunai, ade egi rabineya gwedegwede kuduba mete yamanapupu maramara tondau kaniyau apunai Mamanuga God, e si pokaiya ka aneya ki ragiragi kawayagwaiyaba kaimatana

wagubu ke; ‘Mara winepupu tapu ki marai riya-pamana yamana yawatai mo pa mena, ⁷ mibai ka aneya siyarai uburoto e bawiwi siyonono makeya ki ka Mamanuga God takari kawaya e ebo nuwaiya mena badidi notapiyawa ki kuduba matarayagisi. E ororeya mena e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai kabuwatapu da inako wenayagisi.’ Aneya ki inako wagubu.

⁸ Ki eweya ka nau bonana naiya kunuma were sidibu ki ade wagubu wainapuwani. E sidibu, wagubu ke; ‘Kau kaniyo aneya kerarai egi kawareya ade waira kawareya uburau ki e idai rabineya oka wiku dadarapupu wadau ki kau wadi.’

⁹ Nau yona ki wainapuwani ka nau aneya ki bameya kanibuwani oka wiku ki e nau tegeyana ki nana sibuwani, ko e denai nau sidibu, wagubu ke; ‘Kau wiku yau wadi kupi. Kau umunugeya kupowa ki midiyai ka manigowa maba ko kau kupi kaupi kau rabinageya suroto ki ka suwakarai wenapoto.’

¹⁰ Nau wiku marai munta e idaiya ki wadubuwani kubabuwani ki ka nau umununeya midiyai manigowa maba wainapuwani. Ko nau kubabuwani kaupuwani nau rabinaneya supu ki makeya ka suwakarai mete matarawena wainapuwani. ¹¹ Ki makeya ka mu nau ade sidimupu, tagubu ke; ‘Iyapana mu kwakwarepumaga ebo ebo ade mu yonamaga ebo ebo tawana tawana idiwu mu kawakawaimuguma mete kina mu bamamugu badidi ewa wenawagana yonai Mamanuga

God wagubu ki kuduba kau kawareya mu ade tadeyowa umowa.'

11

Yabumugu emupu tagubu ragidai apeya

¹ Ki eweya ka apunu mosi ruwa tegebu ki nau waro were maba empuwani. E sidibu, wagubu ke; 'Kau kiri uburi Mamanuga God e Tawai ade e kepakepai mete kina ki mu ruwamaga wadi manako iyapana badibadi ika Mamanuga God e si tepapiyamu idiwu ki mu mete iyabatami. ² Ko e tawai tagaiya matarau ki kau eba ruwapi, mibai ka wata ki ka Mamanuga God ubupu iyapana kwaiyanai ragidai mu watamaga winepupu tagebu. Mu ka kwamura apeya eyaka ade siragamu ida daikere kewowena daikere eyaka mena ki rabineya Mamanuga God e naterei kawaya Diyerusaremu ki giripomono pasumono.

³ Mara ki makeya ka nau iyapananiyoma apeya tonotamani manako mu midimaga tatamai berokoberoko umumoto tataburatogo-mono mara 1,260 ki rabineya iyapana paunamugu Mamanuga God e yonai togomono iwono.' Apunu ki nau inako sidibu.

⁴ Ripa 'oripi' apeya yo duna uburau watai apeya waira yau Kaiwawoi e yabareya ubumu ki ka keyakeyai ko ki mibai ka iyapana apeya ki muyo.

⁵ Iyapana gwedewau ubumoto iyapana apeya ki giritamana kwaetogomono ki ka mata nonarai mu umunumugu baiyagisi mu iyaramuguma ki

uratamini popo ki pokere iyapana gwedewau iyapana apeya ki giritamini pasutamini ki ka mu denai popotagisi. ⁶ Iyapana apeya ki kasiyara wadumupu da mu tagisi ki ka kunuma gudui bodapoto ki pokere mara ropani kawaya ka mu Mamanuga God e yonai togomono iwono ko nawaya mo eba baiyagisi. Mu kasiyara mete wadumupu da mu tagisi ki ka awana usirai kuduba dara wenayagisi. Ade mu kasiyara mete wadumupu da mu mubo nuwamugu kwaetagisi ki ka sigira ebo ebo ade berokoi ebo ebo waira kawareya posiyagisi.

⁷ Mu Mamanuga God e yonai togo-mono iwono da kewoyagisi makeya ka uruba kawaya nigidai pa mena ki rabineya ka kunkani maba berokoi kawaya mosi posiyagisi iyapana apeya ki mete kandetagisi. Mu kandetogomono yamono da paunau ka berokoi ki uburoto mu namutamini, ⁸ manako iyapana ubumoto mu kwakwarepumaga ki tepomoto natere kawaya ki imateya pa nakapomoto ko eba ononotamini. Natere ki rabineya ka iyapana naiya ubumupu iyapana apeya ki mu Kaiwawomaga wadumupu ripa korosi naureya e minimupu poyo. Yona kwakwarai pokaiya ka natere ki si Sodomu bo Idipi. ⁹ Iyapana tawana tawana kuduba mu kunumaga ebo ebo, mu kwakwarepumaga ebo ebo, ade mu yonamaga mete ebo ebo, mu ka iyapana apeya popotagubu ki mu kwakwarepumaga ika pa emitamono ko eba onono-tamini. Ononotamana yawatai ki mu bodabodapomono yamono da mara apeya eyaka kewoyagisi ade mara mosi ka yaronu da madega paunau.

¹⁰ Mamanuga God e yonai tagamawa

ragidai apeya ki popotagubu ki pokere iyapana kuduba yewe wairau mamamatagamawa taeretagamawa deni deni puyo kasiwaratagamawa idiwa emitapuani. Iyapana apeya ki iyaiya idiwa makeya ka iyapana kuduba mu poka-mugere makaritagamawa ko karako mu popotagubu ki pokere iyapana mu rabinamaga bagiwena.

¹¹ Mara apeya eyaka ki kewowena ade mara mosi yarawa da madega paunau ki makeya ka Mamanuga God e eya umunai aurai tonopupu iyapana popai ki mu rabinamugu supu manako mu ade iyatagubu kimpu ubumpu. Iyapana mu emitampu ki ka mu nota-maga kowena kudu eb-otau wainamupu. ¹² Ko iyapana apeya ki mu bonana ragiragi kawaya mosi kunumau kawapu ki wainamupu, wagubu ke; 'Wi yewe umunumuri.' Ki makeya ka iyapana apeya ki mu iyaramuguma kuduba yabumugu yamawa idiwa da kunumau oroguma gwaiya tetetagubu kayatagubu emitapuani.

¹³ Mu oroguma gwaiya tetetagamawa makeya ka waira nutanuta kawaya mo bauwena manako natere ki damu ida esida mena ki damui eyaka mena giripupu manako iyapana ropani kawaya kuduba 7000 popotagubu gawarara. Ko iyapana eba popotagubu ragidai mu kudu eb-otau wainapamawa manako Mamanuga God kunumau ton-dau e si mu esida tepapamawa emitapuani.

¹⁴ Nuwaboya yo makari marai apeya eyaka ki apeya kewowena yau kena ko eyaka mena uburau.

Aneya bawiji siyarai siyapu

¹⁵ Ki eweya ka aneya siyarai ubupu e bawiwī siyapu ki nau empuwani. E siyanawa makeya ka nau bonana ropani kawayā kunumau ragiragi kawayā tagubu wainapuwani, tagubu ke;

‘Nu Kaiwawonuga Kawayā ade e madanai irikai Keriso ki mu karako waira kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki mu kawakawaimuguma maramara ubumono.’

¹⁶ Ki makeya ka kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena kewowena ade ida apeya apeya (24) Mamanuga God e yabareya mu mubo kemamaga kawareya idiwa ki mu ubumpu gwairi-tagubu nikapu mēpu manako Mama-nuga God taraga-pamawa, ¹⁷ tagamawa ke;

‘Kawainuga God, kasiyara kuduba wadibi apunai, kau naiya tondeya ade karako mete tondei.

Kau kasiyaragi kawayā ki kau karako wadibi matara karako waira kuduba mu Kaiwawomaga tondei.

¹⁸ Kau tagararaniyamū ragidai mu nuwamaga pupuwagau mibai ka kau bita tageyana ki marai bau-wena ade iyapana popotagubu ragidai kau idagi gurai mu nauri-mugu ugwaditamana ragiragi ki marai mete bauwena.

Kau bigabigagiyoma kau bonanagi wainapamawa tagamawa ragidai,

ade kau iyapanagiyoma kawakawai maimerei kuduba kau wiwiranimawa idiwa ki denai puyo bagi mu tageyana ki nana ki marai mete bauwena.

Ki pokere kau karako uburi iyapana waira giri-pamawa pasumawa ragidai ki denai mu giritami.'

19 Mu inako tagubu wainapuwani manako ki makeya ka nau Mamanuga God e Tawai kunumau ki gudui siwa-wena empuwani manako Mamanuga God e gwaiyabai wagubu okamupu tamupu ki sikwai nau ika tawa rabineya mete matarau empuwani. Ki makeya ka yangwara wadubu, gaiya mumugarai bauwena kayawena, kwarara wadau ki mumugarai maba wagubu, waira nutanuta bauwena waira kuduba geyageyawena, ade nawaya aniyata ki mete bauwena nawaya tai bowa maba kawapu ki nau empuwani.

12

Ridi ade motamota kwakoru maba

¹ Ki eweya ka gwede bagi kawaya mosi usi kunumau matarawena ki nau waro were maba empuwani. Nau ridi mosi empuwani. E goragorai ka madega ade e debai tatamai ka supama ida esida kewowena kerapu apeya (12). E ika tondubu manako e kerarai siragamu kawareya sirigipupu.

² Ridi ki munu waunitau wenapana kwaewagawa munu makarai wainapiyawa kwewagawa wainapuwani.

³ Ki makeya ka gwede mosi usi kunumau matarawena empuwani. Nau motamota kwakoru maba daragai kawaya mosi empuwani. E debai ka kuduba ida daikere kewowena daikere apeya (12) ade e debai ganai ka kuduba ida esida mena

(10). E debai eyaka eyaka mu tatamamaga mete kina. ⁴ E yawarai gipupu manako supama damu apeya eyaka ki damui eyaka mena ki e minibu rorororo wairau gwetagubu manako e kanibu ridi ki e yabareya munu wenapana ki kupana dagurai ika uburawa empuwani.

⁵ Ki makeya ka nau ridi ki munu uratanai wenapupu empuwani ko motamota kwakoru maba bauwena munu ki wadana kwaewagawa ki makeya ka gwede mosi bauwena munu ki motamota e idaiya taoropupu Mama-nuga God e kema kawareya kunumau tapu. Munu ki aita ewa kasiyarai kaway uburono e idaiya kepata yodono manako iyapana kuduba yabaramugu mu Kaiwawomaga uburono. ⁶ Ko ridi ki wakapawena Mamanuga God wata mosi iyapana eba idiwu tawaneya e nene winepupu tapu ki ika tondana ki nana kayawena. E mara ropani kaway 1,260 Mamanuga God e kwayubai rabineya ika tondono.

⁷ Ki eweya ka nau kande kaway mosi usi kunumau wenawena empuwani. Aneya kaway Maikero e aneyaiyoma mete kina daikere ubumupu ade mota-mota kwakoru maba e aneyaiyoma mete kina daikere ubumupu. ⁸ Mu kandetagamawa idiwa da kandetaga-mawa idiwa da paunau ka aneya Maikero e aneyaiyoma mete kina berokoi ki kuduba raurutampu baiyonotampu da mu ewa kunumau eba idiwana ki nana. ⁹ Mu motamota kwakoru kaway ki kunumau wadumupu wairau kwenu-mupu manako e aneyaiyoma kuduba mete wairau isiyatampu. Motamota ki e ka motamota oragai si ka Seitani ade e si daikere Nari Apunai simupu.

E ka iyapana kuduba nu kerapunugu wadau ade beraniyau ki apunai.

¹⁰ Ki makeya ka nau bonana ragiragi kawayaya mosi kunumau wagubu waina-puwani, wagubu ke; ‘Karako ka iya waunai bauwena ade Mamanuga God e Kaiwawo kasiyarai ki mete matarawena. Karako ka e madanai irikai Keriso e kasiyarai mete matarawena. Mibai, nu sumanuga eyaka mena ragidai maramara naritamiyawa apunai ki e mu karako kunumau wadumupu wairau kwenu-mupu. E kemora nawaru Mamanuga God e yabareya uburawa nari yonai wagawa ki karako kewowena. ¹¹ Papa Sipi e darai pokaiya ade Mamanuga God e yonai mibai tagamawa ki pokaiya ka nu sumanuga eyaka mena ragidai ubumupu Berokoi Apunai ki e kasiyarai kuduba raurumupu. Mu muga iyamaga nene eba wainapamawa ko mu suma-maga nene popotagamana ki mu waina-pamawa da ki ka baganai. ¹² Ki pokere wi kunumau idiwu ragidai wi karako mamamaiwagi. Ko wi gwedewau ika waira kawareya idiwu bo egi rabineya idiwu ragidai ki wi bamagau ka berokoi baiyagisi ki pokere wi nuwaboyaiwagi. Nari Apunai Seitani karako supu wi paunagau ika wi mete idiwu. E kataiya da e marai rogobiwena ki pokere e nuwai pupuwagau.’ Bonana ki inako wagubu wainapuwani.

¹³ Motamota kwakoru maba waina-pupu da mu e wairau kwenumupu ki ka e ubupu ridi munu uratanai wenapupu ki kiwunapiyawa kwaenepiyawa umawa. ¹⁴ Ko Mamanuga God ubupu ridi ki midiwari kusuketa mabui maba

apeya mete kwebu da e robo wagana buri iyapana eba idiwu tawanai Mamanuga God e kwayubai rabineya tondana ki wateya kayawagana ki nana. E kwamura apeya eyaka ade siragamu ida daikere kewowena daikere eyaka mena ika tondana da motamota berokoi e bameya eba bauwagana giripana ki nana.

¹⁵ Motamota kwakoru maba ridi ki robo wagana kwaewagawa empupu ka e umuneya awana goya bauwena ridi ki kawarapana ki nana, ¹⁶ ko waira bauwena ridi ki waitapupu. Goya kawaya motamota umuneya bauwagawa ki ka waira susukwanawena manako awana ki waira rabineya kayawena. ¹⁷⁻¹⁸ Mota-mota kwakoru maba ki empupu ka e ridi ki bameya e nuwai pupuwena manako e ewere wirawena ridi ki e momoiyoma dai ki mu yawiramaga kayawena. Ridi ki e momoiyoma ka iyapana gwedewau Mamanuga God e umunui wadamu ade Iyesu e yonai tagamu iwu ki ragidai.

13

Berokoi apeya egi positagubu

¹ Motamota kawaya kwakoru maba ki egi papateya nayau uburawa manako nau yabu tapuwani gwede berokoi mosi kunkani maba ika egi posiwena empuwani. Berokoi ki e debai ka ida daikere kewowena daikere apeya (7) ade e debai ganai ka ida esida mena (10). E debai ganai ki eyaka eyaka ka mu tatamamaga mete kina ade e debai kuduba mu naurimugu ka e si dai mete okapupu. E si okapupu ki ka eba e eya siyo ko e

Mamanuga God e si bagi kawayā ki sibū siyasiya ika oka-pupu.

² Nau yabu tapuwani manako e kiyabui papa kamarai 'reopadi' ki kiyabui diyayai empuwani. Berokoi ki e kerarai ka papa 'beya' maba ade e umunui ka papa 'raioni' ki maba. Nau yabu tapuwani manako motamota kwakoru maba ki kanibu e eya madanai irikai kunkani maba ki sibū ade e eya kasiyarai kawayā ki dai e mete kwebu da kunkani maba ki waira kawareya kawai uburana ki nana. ³ Kunkani maba ki e debai eyaka mena ka gwe ugwa-dumpu powena maba ki bidarai nau empuwani ko e kwatai ki ewa ade iyawena. Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau kunkani maba ki emupu ki ka mu notamaga kowena e diriwai kwaetagubu manako mu e eweya kayatagubu. ⁴ Motamota berokoi kwakoru maba ki e ubupu e eya kasiyarai kunkani maba ki kwebu ki pokere iyapana kuduba motamota ki e si tarataragapamawa esida tepapamawa. Mu kunkani maba ki e si mete tepapamawa, tagamawa ke; 'Iyapana mo kasiyarai e maba pa mena ade iyapana e kwaitana eba raurupomoto kau-pomoto.'

⁵ Mamanuga God ubupu kunkani maba ki wata kwebu da kwamura apeya eyaka ade siragamu ida daikere kewo-wena daikere eyaka mena ki rabineya ka e kasiyarai kawayā uburana yona berokoberoko wagana umana ki nana. ⁶ E umuneya ka e Mamanuga God siyawa siyasiya ade e si giripiyawa pasurawa. Mamanuga God e tawai kunumau ade gwedewau kunumau idiwu ki mu simaga e mete giripiyawa. ⁷ Mamanuga

God e iyapanaiyoma yawiyawiratamana ade raurutamana ki kasiyarai e mete wadubu. E uburana iyapana kuduba, kunu ebo ebo, tawana ebo ebo, yona ebo ebo, kwakwarepu-maga ebo ebo, mu e idai rabineya idiwana da e mu kawaimaga uburana ki nana ki kasiyarai e mete wadubu.

⁸ Iyapana waira kuduba ubumoto kunkanki maba ki e si tarataragapomono esida tepapomono idiwono ko iyapana gwedewau Mamanuga God waira kunuma eba yamanapupu makeya mu simaga Iya Bukai rabineya okapupu ragidai ki mu mena e si eba tepapomoto. Iya Bukai ki ka Papa Sipi Munai mini-mupu poyo ki e bukai.

⁹ Wi wenaguga mete kina ki ka wi yona yau wainapumuri; ¹⁰ Iyapana gwedewau Mamanuga God mu winetapu da iyaramuguma ubumana mu tetamana diburatamana ki nana ki ka mu tetamini diburatamini. Ade iyapana gwedewau Mamanuga God mu winetapu da iyara-muguma ta were mu taugwaditamana popo ki nana ki ka mu taugwaditamini popo. Ki pokere mara ki baiyagisi ki ka Mamanuga God e iyapanaiyoma mu sumamaga ragiragi kawayaya ubumono giruru maba kobaiya tetetogomono kaiwono ki ka baganai.

Berokoi ade mosi waira rabineya posiwena

¹¹ Ki eweya ka nau gwede berokoi kunkani maba ade mosi waira rabineya posiwena empuwani. Berokoi ki e debai ganai apeya ka papa sipi munai mu debamaga ganai ki maba ko e bonanai ka motamota kwakoru e bonanai maba. ¹² Berokoi ki kanibu e kasiyarai kunkani yabiri ki e bameya wadubu e irikai ubupu manako ewa

kayawena waira yo waira kawareya gwedegwede kuduba idiwu e kasiyarai kawaya ki pokaiya mu notamaga wade wirawirapiyawa da mu kunkani maba naiya e debaiya bidara wadubu ko ade iyawena ki e tarataragapamana si tepapamana ki nana. ¹³ Berokoi ki matakira kawaya-kawaya ebo ebo kwaewagawa ki nau empuwani. E wagubu manako iyapana kuduba mu yabumugu ka mata nonarai kunuma were kawapu. ¹⁴ Berokoi ki kasiyara wadubu da e uburana e waretai kunkani maba ki e nene matakira ebo ebo kwaewagana ki nana. Ki pokaiya ka e iyapana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau mu kerapumugu wadana mu notamaga wirapana ki nana ki nau mete empuwani. E iyapana ragiragi kawaya tadeyawa da mu ubumana kunkani maba kereba pokaiya ugwadumpu ade iyawena ki e keyakeyai mosi yamanapamana manako ewa ubumana keyakeyai ki pokaiya kunkani maba ki e si tepapamana ki nana. ¹⁵ Berokoi ki kasiyara mete wadubu da e uburana keyakeyai ki puwapanana iya kweyana da e yonawagana ki nana, ko ki nau mete empuwani. Iyapana gwedewau e si eba tarataragamupu ki ka kunkani maba e keyakeyai ki ubupu mu namutapu. ¹⁶ Berokoi ki mete ubupu iyapana kawakawai yo iyapana maimerei, iyapana gwedegwedemaga mete kina yo imagei ragidai, pakasi ragidai yo bigabiga ragidai, iyapana kuduba inako ki e mu ninekeneke-tamiyawa da mu kunkani maba ki e si okai mu idamaga garu naureya bo mu yabaramugu kurikuri pokaiya kapa-pamana ki nana ki nau mete empuwani. ¹⁷ Iyapana gwedewau kunkani maba ki e si bo e

si keyakeyai namba pokaiya ki mu naurimugu pa mena ki ka mu gwede mosi eba gimarapamana bo deni deni eba nida kasiwaratagamana ki nana.

¹⁸ Yona yau ka wekewekei ki pokere iyapana notanotai ki mu mena ka yona yau mibai bananapomoto. Iyapana nima e yabarai supasupai ki ka e kunkani maba e si namba pokaiya tamupu ki mibai mete kataiyagisi. E si namba pokaiya ka iyapana kaina mosi e siyo. E si ki nambai ka 666.

14

Umayo waunai mo tagubu

¹ Ki eweya ka nau waro were maba ade empuwani manako Papa Sipi Munai ade iyapana ropani kawaya eba iyabapamana makai kuduba 144,000 e bananamupu kweya Saiyoni kawareya e mete ika ubumawa ki nau mu emitapuwani. Papa Sipi e eya siyo ade e Mamai e si mete kina ki okai ka nau iyapana ki mu yabaramugu empuwani.

² Nau bonana mosi kunuma were kawapu wainapuwani. Bonana ki mumugarai ka awana kawaya tapara sikipiyau ki maba bo gaiya wagaui ki mumugarai maba bo iyapana ripa tapai yanuwatagamu bonanai bagi kawaya ki maba.

³ Iyapana kuduba 144,000 mu ka Mamanuga God e kemai ki, ade gwede dai iyaiya apeya apeya ki, ade kwayuba debai ragidai ki, mu kuduba yabaramugu ubumupu umayo waunai mosi umayotagamawa. Iyapana kuduba wairau idiwa mu paunamugu ka Mama-nuga God ubupu iyapana ki mena e ebo nene winetapu tetapu ki pokere mu mena

ka umayo waunai ki kataitagubu. Iyapana dai ki umayo ki eba kataitaga-mana makai. ⁴ Iyapana 144,000 mu notamaga eyaka mena Mamanuga God deni mena notapiyamu. Mu eyaka eyaka ka ridi mo mete eba iwa ade papa Sipi Munai bani kayawagau umau ki ka mu e ewakumapiyamu mete iwu. Iyapana kuduba paunamugu ka Mamanuga God mu rikatapu da karako ka mu maura amotana ki maba yabiri Mamanuga God yo Papa Sipi Munai mu bamamugu bautagubu. ⁵ Mu rabinamugu ka tanai mena posiwena. Mu yona bera mo eba tagubu ade mu paeremaga mete pa mena.

Aneya apeya eyaka

⁶ Ki eweya ka aneya mosi usi kunuma bogaboga robowagawa ki nau empuwani. E ka iyapana kuduba, kwakwarepumaga ebo ebo, kunu ebo ebo, yona ebo ebo, tawanamaga ebo ebo ki iya maramara idiwana kaiwana ki yonai bagi kawayaya mu tadeyana ki nana bauwena. ⁷ E bonanai ragiragi kawayaya wagawa ke; 'Mamanuga God e idai gurai iyapana kuduba naurigau ugwadana ragiragi ki marai wana bauwena ki pokere e mayapiyoi ade e mena si tepapiyoi. E ka kunuma yamanapupu, waira yamanapupu, egi yamanapupu, ade awana usirai mete yamanapupu ki apunai ki pokere e mena tarataragapiyoi.'

⁸ Aneya ki inako wagubu eweya ka aneya ade mosi bauwena e waretai eweya robowagawa kaniyawa, wagawa ke; 'Natere kawayaya Babironi karako gumoruowena po minibu. Iyapana awana suwakarai kubamu mu yabara-maga babawagau ki maba ka ridi ki naiya e kwakwarepui

poisiyasiyai wainapiyawa tainipiyawa ki iyapana tawana tawana idiwu mete tagebu da mu karako taku maba igida yauda iwu.'

⁹ Aneya ki inako wagubu eweya ka aneya ade mosi bauwena e kowaiyoma apeya ki mu ewamugu robowagawa kaniyawa e bonanai ragiragi kawaya wagawa ke; 'Iyapana gwedewau ubumu kunkani maba ade e keyakeyai mu idamugu yamanamupu ki mu simaga tarataragapiyamu bo kunkani maba ki e si okai mu yabaramugu tondau, ¹⁰ ki ka awana 'waeni' suwakarai kawaya Mama-nuga God kapa rabineya gwepupu ki e yadini mu tageni kubomoto. Ko awana 'waeni' ki kena ki ka Mamanuga God e eya nuwapupui ki keyakeyai. Iyapana gwedewau kunkani maba ki tarataragapiyamu ki ka aita ewa ka mu Mamanuga God e eya aneyaiyoma ade Papa Sipi Munai ki mu yabaramugu mata nonareya gwisi berokoi rabineya makaritogomono idowono. ¹¹ Gwisi ki eba kewoyagisi ko maramara yarono. Iyapana gwedewau ubumu kunkani maba ade e keyakeyai mu idamugu yamanamupu ki mu simaga tarataragapiyamu bo e si okai mu naurimugu okamupu tondau ki ka mu Mamanuga God e nuwapupui baibiga-pamana ki yawatai mo pa mena ko mu maramara kemora nawaru makaritogomono idiwono.

¹² Ki pokere mara ki baiyagisi ki ka ka iyapana gwedewau Mamanuga God e umunui wadamu ade mu sumamaga Iyesu bameya ki eba kamadamu ragidai ki ka mu ragiragi kawaya ubumono giruru maba ki kobaiya tetetagisi kaiwono

ki ka baganai.

¹³ Ki eweya ka nau bonana mosi kunuma were ade wainapuwani, wagubu ke; ‘Kau yona yau okapi; Iyapana karako ade ewa nu Kaiwawonuga e naureya idiwu e bigabigai kwaetagamu ki ka mu popotagisi ki ka mu mibi mamamai idiwono.’

E inako wagubu manako Mamanuga God e eya Keyai ki kawareya wagubu ke; ‘Ki mibai, mu ragiragi kawaya upitagamawa muya nunumawa ki pokere karako ka mu aiyatatogomono. Mu gwede bagi yewe wairau kwae-tagamawa ki ka Mamanuga God eba notagogapoto.’

Waira yau kawareya raupomu marai bauwena

¹⁴ Ki eweya ka nau yabu tapuwani manako oroguma poe kawaya ki kawareya ka nau gwede mosi e kiyabui iyapana kaina maba ika tondawa empuwani. E debai tatamai ka bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki e tapu ade e raupomu kerebai uwarai korekorei kawaya mosi e idaiya mete wadubu ki nau empuwani. ¹⁵ Ki makeya ka aneya mosi Mamanuga God e Tawai kunumau ki rabineya matarau bauwena manako wena siyapu oroguma kawareya tondawa apunai ki sibu, wagubu ke; ‘Raupomu marai wana bauwena ki pokere uburi raupomu kerebai uwarai korekorei ki wadi waira kawareya bani miyawawena ki raupomunuwagi.’ ¹⁶ E yona ki wagubu ka oroguma kawareya tondawa apunai ki ubupu e kerebai wadubu waira kawareya bani miyawawena ki kuduba petapiyawa raupomu-wagawa.

¹⁷ Ki eweya ka nau aneya ade mosi Mamanuga God e Tawai kunumau rabineya matarau

bauwena empuwani. E mete kina kereba uwarai korekorei kawaya ki mo wadubu.

¹⁸ Nau yabu tapuwani manako aneya ade mosi ki Mamanuga God e kepaKepai kawareya mata urau ki kwayubapiyawa aneyai ki e kepaKepa deneya matarau bauwena manako e bonanai ragiragi kawaya e waretai kereba wadubu apunai ki sibu, wagubu ke; ‘Ripa ‘waeni’ madai miyawawena ki pokere kau kerebagi uwarai ki wadi suri waira kawareya ripa madai ki kuduba gwiypiyowa.’ ¹⁹ Aneya yona ki wagawa makeya ka kereba wadubu apunai ki supu waira kawareya ripa ‘waeni’ miyawatagubu ki kuduba gwiypupu tepupu Mamanuga God e nuwapupui ki wateya botopamana ki nana nakapupu. ²⁰ Mu ripa madai ki botopamana watai ka gari tagaiya manako mu madai ki botopamawa ki ka dara goya maba bauwena kayawena. Goya ki urubai ka kerapunugu da debanugu ade e rowa-rowai ka uwama kawaya. Nu kerapu-nugu yawata ki kaigamu ka pura apeya kwaitana kewoyagisi (300 kiromita).

15

Bitayo makari siyarai

¹ Ki eweya ka nau gwede kawaya mosi usi kunumau waro were maba empuwani. Nau kodabani kawena notani kowena. Aneya ida daikere kewowena daikere apeya (7) iyapana bita yo makari siyarai tagemana ki nana mu bita ki mu mubo idamugere mete tempu bautagubu ki nau mu emita-puwani. Mu iyapana bita yo makari ki tageni kewoyagisi ki ka Mamanuga God e nuwai

iyapana bamamugu pupuwagau ki mete kewoy-agisi.

² Ki eweya ka nau ade yabu tapuwani manako kaburu maba negai kaway a ika tapasisipiyawa mata nonarai mete dibipupu ki nau ika empuwani. Iyapana gwedewau ubumupu kunkani maba bo e keyakeyai mu idamugu yamanamupu bo e si namba pokaiya okamupu ki kuduba raurumupu ragidai ki mu nau ika kaburu negai kaway ki papateya ubumawa emitapuwani. Ripa tapai ki Mamanuga God mu eyaka eyaka tagebu ki mu idamugu temupu, ³ manako mu ika ubumawa Mamanuga God e bigabigai apunai Mosisi ade Papa Sipi Munai mu umayomaga umayo were tagamawa ke;

‘Kaiwawonuga Mamanuga God, kau kasiyaragi ka kaway a.

Kau kwaenugei ki kuduba ka mibai bagi supasupai mena ade kaway a esida.

Iyapana kuduba nu Kaiwawonuga ka kau mena.

⁴ Kaiwawonuga, iyapana kuduba kau mayanimono ade kau kasiyaragi bagi kaway a ki mu mamamapomono.

Kau mena ka tanai bagi kaway a.

Kau gwedegwede kuduba supasupai mena kwaenugei ki ka iyapana kuduba nu yabunugere empemei,

ki pokere tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ka iyapana baitagisi kau yabarageya ubumono kau tarataranimono.’

⁵ Ki eweya ka nau Mamanuga God e Tawai kunumau ki gudui siwawena empuwani ade tawa

ki rabineya ka e tanai miniyau siwa ki watai nau mete ika empuwani. ⁶ Ki makeya ka aneya ida daikere kewowena daikere apeya (7) ki iyapana bita yo makari tagemana ki bitai mu mubo idamugu temupu ki Mamanuga God e Tawai rabineya matarau bautagubu ki nau mu mete emi-tapuwani. Mu midimaga tatamai ka poe yamayamai bagi kawaya ade bedi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki mu nodamugu sinegetagubu. ⁷ Gwede dai iyaiya apeya apeya ki mosi ubupu aneya ida daikere kewowena daikere apeya ki tera bowa yamayamai pokaiya yamanatampu ki eyaka eyaka mu tagebu. Mamanuga God maramara tondau apunai e nuwapupui ka awana maba tera ki rabineya posiwena. ⁸ Mu tera ki tepamawa makeya ka Mamanuga God e Tawai rabineya e eya sinini tanai ade e eya kasiyarai ki gwisi maba yarawa ki pokere nima mosi tawa ki rabineya eba kaniyoto. Ko aneya ida daikere kewowena daikere apeya iyapana bita yo makari tageni kewoyagisi ki makeya ka tawa ki rabineya yamana yawatai mete kina.

16

Mamanuga God e nuwapupui ki terai

¹ Ki eweya ka nau bonana ragiragi kawaya mosi usi kunumau wainapuwani. Bonana ki aneya ida daikere kewowena daikere apeya ki mu tadebu, wagubu ke; 'Wi kaiwagi manako Mamanuga God e nuwapupui wi eyaka eyaka teraga rabineya posiwena ki waira kawareya kwemuri wira.'

² Aneya yabiri kayawena e terai kwebu wira ki makeya ka berokoi kawaya mosi wenawena. Iyapana gwedewau kunkani ki e si okai mu naurimugu tondawa bo e keyakeyai mu idamaga pokaiya yamanamupu ki si tepapamawa ragidai ki mu midimaga ka kwata posiwena mauweta gwitai berokoi kawaya tarawa makarai mu tageyawa.

³ Ki eweya ka aneya ade mosi e terai wadubu egi kawareya kwebu wira ki nau empuwani. Ki makeya ka iyapana popai mu daramaga pinai kawaya ki maba ka egi dara ki maba wenawena manako gwedegwede kuduba iyaiya egi rabineya idiwa ki mu popotagubu gawarara.

⁴ Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu kayawena awanau ade awana usireya kwebu wira manako awana dara wenawena ki nau mete empuwani. ⁵ Nau awana kwayubapiyau ki aneyai e bonanai mete wainapuwani, wagubu ke;

‘Naiya tondeya ade karako mete tondei apunai, kau tanigi ka bagi kawaya.

Kau karako iyapana bita yo makari tagebi ki kau eba paerepipi ko kau supasupai mena kwaenugibi.

⁶ Iyapana karako bita tageyei mu naiya kau iyanagiyoma ade kau bonanagi wainapamawa tagamawa ragidai ki namutampu da mu daramaga kawapu,

ki pokere kau karako bimbinau kwaenugei dara kubamana ki nana mu tageyei ki ka mu paeremaga ki denai mu makeya wadamu.’

E inako wagubu.

⁷ Ki makeya ka nau bonana ade mosi Mamanuga God e kepaKepai deneya bauwena wainapuwni. Bonana ki wagubu ke; 'Kaiwawonuga Mamanuga God, kau kasiyaragi ka kawayaya esida.

Yona ki ka mibai.

Kau iyapana karako bita yo makari tageyei ki kau eba paerepiyei ko supasupai mena kwaenugei.'

⁸ Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu madega kawareya kwebu wira manako madega muyai kawayaya-wena iyapana kuduba uratapu sipasiparatagubu. ⁹ Madega muyai iyapana uratapu sipasipara ki ka mu Mamanuga God simpu siyasiya ade e si girimupu pasumupu mibai ka e bita inako mu tageyawa. Mu bita yo makari wadamawa ko mu notamaga eba wirawena, mu beramaga berokoi ki mu eba kamadumpu ade Mamanuga God e si mu eba tepamupu. Pa mena.

¹⁰ Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu kunkani ki e kemai kawareya kwebu wira manako kunkani ki ade e eweya kayatagubu ragidai ki mu kuduba kawarimugu ka sisipu kawapu. Ki makeya ka iyapana makari kawayaya daganani wainapamawa mu kiyabumaga giriwagawa mu uwarimaga sisiripamawa 'aige aige' tagamawa. ¹¹ Mamanuga God kunumau tondau apunai e bita yo makari yo kwata berokoberoko inako mu tageyawa ko mu beramaga berokoi ki mu eba kamadumpu ko mu e siyamawa siyasiya ade e si giripamawa pasumawa.

¹² Ki eweya ka aneya ade mosi ubupu e terai wadubu awana kawayaya Euperatasi ki kawareya

kwebu wira ki nau empuwani manako awana ki powena raragawena yawata wenapupu da kawakawai ragidai mu piyara-muguma mete kina madega posiwagau deneya ika bautagamana kebomana ki nana. ¹³ Ki makeya ka nau keyai berokoi apeya eyaka mu kiyabumaga kweru maba bautagubu emitapuwani. Ki mosi ka motamota kwakoru maba ki e umuneya posiwena bauwena kaya-wena, mosi ka kunkani ki e umuneya posiwena bauwena kayawena, ade mosi ka kunkani e madanai irikai iyapana bera were waratamiyawa apunai ki e umuneya posiwena bauwena kayawena. ¹⁴ Kweru berokoi apeya eyaka mu ka kweya kairapu mu keyaimuguma ki matakira ebo ebo kwaetagamana ki nana ki kasiyarai wadumupu. Mu tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki kayatagamana manako waira yau kawakawai ragidai kuduba tetamana dibitamana da mu Kasiyarai Kawaya Esida Apunai Mamanuga God e marai kawaya ki kawareya kandetagamana ki nana.

¹⁵ Nu Kaiwawonuga wagubu ke; 'Wainapumuri, nau kuwa apunai maba bausugani wi nain-iniyani. Wi mara ki makeya nau nawanani yabu yabu idiwu ki ka wi mamamaiwogoi ko wi sipuma goragora eba okukunaigubu ade nau nawanani eba idiwu ki ka wi iyapana mu yabumugu niga matarau ki pokere midimama wi wadiniyoto.'

¹⁶ Keyai berokoi ki kayatagubu kawakawai ragidai kuduba waratampu wata eyaka mena ki mu si yona Iburu were Amagedoni tagubu ki ika dibitampu idiwa emitapuwani.

17 Ki eweya ka aneya siyarai ubupu e terai iyarau kwebu wira manako bonana ragiragi kawayamosi Mamanuga God e tawai rabineya kema deneya bauwena ki nau wainapuwani. Bonana ki wagubu ke; 'Ika kewowena.' 18 Ki makeya ka yangwara wadubu, gaiya mumugarai bauwena kayawena, ade waira nutanuta kawayaba marai bauwena waira kuduba geyageyawena. Naiya, Mama-nuga God iyapana yamanapupu makeya yabadawa da karako ka waira nutanuta kawayayau kwaitana mo eba bauwena. 19 Tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ka natere kuduba tawa gwaigwiritagubumogotapu gawarara. Natere kawayaba Babironi purupuruwena damu apeya eyaka wenapupu. Natere ki ragidai badidi kwaetagamawa ki Mamanuga God e notai eba gogawena ki pokere karako bimbina e nuwapupui awana suwakaraimaba kapa rabineya ki e mu tagebu kubamupu. 20 Ruku kuduba egi rabineya sumupu ade kweyakuduba kwereretagubu dobu wenapupu. 21 Bowa bisi kawakawaya eba bibiyo-pamana makai kinawaya aniyata tai maba kunumau gwegwetagubu iyapana kawarimugu kawamupu mu giritamawa pasutamawa ki pokere iyapana Mamanuga God siyamawa siyasiya ade e si mete giripamawa.

17

Yawata kawakawareya umawa ridai

1 Ki makeya ka aneya ida daikere kewowena daikere apeya ki naiya tera kwekwe wirawiratampu ki mosi nau bamaneya bauwena

sidibu, wagubu ke; ‘Kau yabi da yawata kawakawareya igida yauda umawa ridai e si kawayawena kayawena ki Mamanuga God uburoto e badidi maba yadini bita kweyoto ki nau kau kabuwaniyani. Ridi ki ka keyakeyai ko ki mibai ka natere kawayawana ropani kawayawana pauna-mugu wadumupu uburau ki kena. ² Kawakawai ragidai yewe wairau mu ka ridi ki mete taku maba igida yauda kwaetagamawa iwa. Iyapana awana suwakarai kubamu mu yabaramaga babawagau ki maba ka ridi ki igida yauda umawa e notai awana suwakarai maba iyapana ki tageyawa da mu yabaramaga babawana manako e badidi kwaewagawa umawa ki maba mu mete inako kwaetagamawa iwa.’

³ Ki makeya ka Mamanuga God e Keyai nau yabirisinibu manako aneya ki nau tepasinibu iyapana eba idiwu tawaneya kaigibi. Ika baigibi ka ridi mosi nu papa osi kawareya iwei ki maba e kunkani daragai kawayawana mosi kawareya kaniyawa ki nau empuwani. Kunkani ki e debai ka kuduba ida daikere kewowena daikere apeya ade e debai ganai ka ida esida mena. E si dai e mideya okapupu ki ka eba e eya siyo ko e Mamanuga God e si bagi kawayawana ki dai kuwawana okapupu. ⁴ Ridi ki e midi tatamai daragai yo pinai ki umapu ade e barasi bagibagi ebo ebo bowa yamayamai, bowa bagibagi dai ki, ade gwede dai denai kawakawaya pokaiya yamanatampu ki e idaiya, e gobaiya, ade e mideya sinegewena. E idaiya ka e tera mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki wadubu. E midimama berai kwaewagawa ade taku maba igida yauda asusu

umawa ki berai kuduba ka awana suwakarai maba tera ki rabineya posiwena. ⁵ Ridi ki e yabareya ka mu e si mibai yau okamupu;

‘Natere kawaya Babironi ka nau. Ridi kuduba, madega kauwagau madega posiwagau yawata kawakawareya iwu mu inamaga ka nau.’

⁶ Mamanuga God e iyapanaiyoma yo iyapana gwedewau Iyesu eba kama-dumpu ko e nene popotagubu ragidai, iyapana ki mu daramaga ka ridi ki kubabu manako iyapana awana suwakarai kubamu mu yabaramaga babawagau ki maba ka e yabarai mete babawena. Nau Diyoni ridi ki waro were maba empuwani ki ka nau notani kowena kodabani kapuwani.

⁷ Ko aneya ki nau ade sidibu, wagubu ke; ‘Kau notagi gwede nana kowena? Kunkani e debai kuduba ida daikere kewowena daikere apeya ade e debai ganai ida esida mena ki mibai nau karako matarapani kau kabuwaniyani ade ridi kunkani kawareya kaniyau ki mibai nau mete matarapani kau kabuwa-niyani. ⁸ Kunkani maba empipi ki ka naiya iyaiya tondawa ko karako eba tondau. E uruba nigidai pa mena rabineya tondau ki e wau-nitau kamadini matarau posiyagisi manako e bita bananapana deni mena gogawagana ki wateya kayayagisi. Mamanuga God kunuma waira eba yamanatapu ki makeya ka e eya iyapanaiyoma mu simaga Iya Bukai rabineya okapupu. Iyapana gwedewau yewe wairau mu simaga Iya Bukai ki rabineya pa mena ragidai ki ka mu kunkani ki empomoto manako wakapa giritagisi, mibai ka e

naiya tondawa, karako eba tondau, ko ewa ade baiyagisi.

⁹ Iyapana notanotai ade katai nibadi kataimugu ragidai ki mu mena yona yau mibai wainapomoto; Debai ida daikere kewowena daikere apeya empipi ki ka kweya kwaunai ida daikere kewowena daikere apeya ki kawareya ridi ki tondau. Ko kweya kwaunai ki ka mete keyakeyai; Ki mibai ka kawakawai ragidai ida daikere kewowena daikere apeya. ¹⁰ Kawakawai ragidai ida daikere kewowena daikere apeya ki mu pauna-mugu ida daikere mena ka ororeya mena popotagubu, eyaka mena karako kawaiwena tondau, ade eyaka mena ka ewa baiyagisi. E baiyagisi ki ka e mara eba rowarowa tondono. ¹¹ Kunkani maba ki naiya tondawa ko karako eba tondau e ka kawakawai ragidai ida daikere kewowena daikere apeya ki mosi, ko e bita bananapana deni mena gogawagana ki wateya kayayagisi.

¹² Debai ganai ida esida mena empipi ki mibai ka kawakawai ragidai ida esida mena ki ewa baitagisi kasiyara yadini manako kunkani maba ki mete kaiwawotagisi. Mu baitagisi manako madega napusi eyaka mena ki mena rabineya kaiwawotagisi. ¹³ Kawakawai ragidai ida esida mena ki kena ki mu nuwamaga notamaga ka eyaka mena. Mu kasiyaramaga kuduba ki mu ubumoto kunkani maba ki e kweyo-moto. ¹⁴ Mu Papa Sipi Munai ki mete kandetogomono ko Papa Sipi Munai e ka kaiwawo ragidai kuduba mu Kaiwawomaga ade kawakawai ragidai kuduba mu Kawaimaga ki pokere e uburoto mu kuduba raurutamini. E eya iyapanaiyoma mu nene wagubu

wine-tapu e eba kamadumpu ragidai ki mu mete kina e mete ubumoto kawakawai ragidai ki raurutamini.’

¹⁵ Aneya ki inako wagubu manako ade sidibu, wagubu ke; ‘Yawata kawakawareya umawa ridai awana ropani kawayu mu paunamugu tondawa empipi, awana ki ka mete keyakeyai. Awana ki mibai ka iyapana mu waira-maga ebo ebo, iyapana mu kiyabumaga ebo ebo, iyapana mu kwakwarepumaga ebo ebo, ade iyapana mu yonamaga ebo ebo. ¹⁶ Debai ganai ida esida mena empipi ade kunkani maba e eya mete kina ki mu ubumoto yawata kawa-kawareya umawa ridai ki keipomoto manako e tawai ade e gwedegwedeki kuduba ki mu tepomoto. E eya midi tatamai ki mu mete rikapomoto manako ni matarau e kamadini. E midi kwa-kwarepui ki mu kupomoto ade matau deni mena pasumoto. ¹⁷ Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da baganai ki matarawagana ki nana ka e mu nota-maga wirapoto da mu rabinamaga eyakamenayagisi manako mu kasiyara-maga kuduba ki mu kunkani maba ki kweyomoto da e uburoto kasiyara ki pokaiya kaiwawoyogono tondono. E inako kaiwawoyogono tondono da Mamanuga God badidi wagubu ki mibai kuduba wenayagisi makeya ki ka e kasiyarai ki kuduba kewoyagisi.

¹⁸ Kau ridi empipi ki ka natere kawayu ki e keyakeyai. Natere ki ka kawakawai ragidai kuduba, madega kauwagau madega posiwagau mu kawaimaga uburau.’ Aneya ki nau inako sidibu.

18

Natere Babironi gumoruowena

¹ Ki eweya ka nau aneya ade mosi kunumau kawapu empuwani. E kasiyarai ka kawaya ade e tanai ka waira kuduba madega kauwagau madega posiwagau ki minibu siwa.

² E bonanai ragiragi kawaya wagubu ke; 'Natere kawaya Babironi karako gumorowena tawana po minibu.

Natere ki rabineya ka kweya kairapu, keyai berokoi ebo ebo, ade midiwari berokoi ebo ebo eba kupemei ki mete kina wata wad-umupu idiwu.

³ Iyapana awana suwakarai kubamu mu yabaramaga babawagau ki maba ka ridi ki e ebo kwakwarepui poisiyasiyai waina-piyawa taku maba igida yauda umawa ki notai ka e awana suwakarai maba iyapana kuduba tawana tawana idiwu mu kubamana ki nana tageyawa.

Waira yau kawakawai ragidai ridi ki mete taku maba asusu yabayababa iwa, ade e nuwai notai waira yau gwedegwedei ki mena kawareya ukwarawa, ki pokere tawana tawana kuduba ka gwedegwede deni deni nida kasiwaratagamu ragidai e bameya bautagamawa manako e pokaiya purapuratagamawa.'

Aneya ki nau inako sidibu.

⁴ Ki makeya ka nau bonana ade mosi kunumau kawapu wainapuwani. Bonana ki wagubu ke; 'Iyapananiyoma, wi ridi ki kamadu-muri matarau baiwagi.

E bigi kwaewagau ki wi mete eba kwaiwagi kwaenda e bita yodono ki daikere wi mete wadumuri.

⁵ E bigi ka damu yapu kunuma bananapupu ki pokere e berokoi badidi kwaewena ki bigi kuduba ka Mamanuga God e ororeya mena empupu kewowena ko e notai eba gogayagisi.

⁶ Ridi ki wi bamagau berokoi badidi kwaewena ki wi denai makeya makeya e bameya inako mete kwaiwagi ko ade kawareya mete kwaiwagi.

E nuwaboya awana suwakarai maba wi negebu ki ka e wi kapa nigideya negebu,

ko wi denai kapa posipumuri were e kwemuri.

⁷ Naiya ka ridi ki e bameya gwede-gwede posiwena ki pokere e yabara kawakawarawagawa,

ko ki maba wi karako bita makari yo nuwaboya e kwemuri da e gwede-gwedei ki kuduba gogayagisi,

manako bita makari yo nuwaboya baiyagisi wata ki yadini.

Ridi ki e eya sidiwagau, wagau ke; ‘Nau ka kaiwawo kemai kawareya tondakani ki ridai. Nau ka eba koboro. Nuwaboya nau bamaneya eba baiyagisi ade nau apena eba meyani.’

⁸ E inako wagau ki pokere mara eyaka mena ki rabineya ka bita yo makari yo sigira yo nuwaboya yo wetei e bameya baiyagisi.

Nu Kaiwawonuga Mamanuga God, e kasiyarai ka kawaya.

E uburoto e idai gurai ridi ki e naureya ugwadini
ragiragi,

manako e berai berokoi badidi kwaewena ki de-
nai ka mata e uroto rerewara.'

⁹ Aneya ki inako wagubu, ade wagubu ke; 'Waira yau kawakawai ragidai mu ridi ki mete iwa ade e mete ewapuru mu kwakwarepumaga poisiyasiyai waina-pamawa, ko mu ridi ki mata urono gwisi yarono empomoto ki ka mu yadi kimono e apenai meyomono. ¹⁰ Bita e bananapupu ki mu eba bananapamana ki kudeya ka mu uwa-mau ubumono gwisi dauyogono empomono manako e durui teyomono, togomono ke; 'Akae, akae, nu naterenuga kaway a Babironi, nu ridinuga kasiyarai kaway. Madega napusi eyaka mena yau rabineya ka bita kau bamageya bauwena.'

¹¹ Gwedegwede deni deni nida kasiwaratagamu ragidai tawana tawana kuduba idiwu ki mu mete yadi kimono ridi ki e apenai meyomono. Yomi ka mu natere ki rabineya deni deni nida kasiwaratagamawa idiwa ko karako ka mu nida kasiwaratagamana ki marai kewowena.

¹² Gwedegwede naiya nida kasiwaratagamawa ki gwedegwedei ka yau kena; Monaga bagibagi yamayamai bowa ebo ebo pokaiya yamanamupu, yo aukwara bagibagi poe bo pinai bo daragai bo yamayamai mu denimaga kawakawaya, yo ripa ebo ebo aurai bagi kaway mu denimaga kawakawaya, yo keyakeyai marai kawai ripa bagibagi pokaiya kaitemumpu bo kirama bo papa dowai bo bowa yamayamai daragai pokaiya yamanamupu ki mete kina. ¹³ Ade bani ebo ebo, yo ripa madai, yo ripa kwarai aurai bagibagi

ebo ebo, yo parawa poe yo parawa madai, yo awana 'waeni' yo awana papa monamonai maba mete kina. Ade papa burumakau yo papa sipi yo papa osi yo ade papa osi gwede mosi nikareya tainipiyau umau ki kena. Mu naiya gwedegwede marai kawai inako deni deni nida kasiwara-tagamawa idiwa ade iyapana kaina mete nidatamawa denai bowa madai wadamawa, ena, iyapana mibimaga ki mu mete nidapamawa. ¹⁴ Ko karako ka ki kuduba kewowena ki pokere gwedegwede deni deni nida kasiwara-tagamu ragidai mu ubumoto ridi ki siyomoto, tagisi ke; 'Gwedegwede marai kawai ki kau tepana ki nana notagi kawareya ukwarawa ki marai wana kewowena. Kau gwedegwedegi ade kau monagagi bagibagi ki kuduba karako deni mena gogawena da kau ewa mo eba emani.' ¹⁵ Gwedegwede deni deni nida kasiwaratagamu ragidai mu ka naiya natere ki pokaiya purapura-tagubu. Bitu e bananapupu ki mu eba bananapamana ki kuduya ka mu uwamau ubumono yadi kimono e durui teyomono, ¹⁶ togomono ke; 'Akae, akae, nu naterenuga kawayu. Kau naiya aukwara bagibagi poe yo pinai yo daragai pokaiya monaganugibi ade bowa bagibagi ebo ebo yamayamai bedi sinegenugibi, ¹⁷ ko karako madega napusi eyaka mena yau rabinaya ka kau gwedegwedegi ebo ebo ki kuduba gogatagubu.'

Waka wadamu ragidai yo waka ki kawareya upitagamu ragidai yo waka kawareya pa iwu ragidai yo ade iyapana gwedewau waka bautagamu ade kaya-tagamu ki wateya

upitagamu ragidai ki mu mete uwamau ubumono, ¹⁸ manako mata urono gwisi dauyogono ki mu empomono manako mu notamaga koyogono, togomono ke; 'Nu naterenuga kawayaya yau maba mo pamena ko e karako gogawena.' ¹⁹ Mu inako togo-mono manako yadi kimono tatabura tainipomono popoku mete tepomono taudumatogomono manako duru teyo-mono, togomono ke; 'Akae, akae nu naterenuga kawayaya. E gwedegwedei marai kawai ki pokaiya ka nu egi kawareya iwei ragidai purapuraigibi. Ko madega napusi eyaka mena yau rabineya ka e gwedegwedei ki kuduba gogawena.' Mu inako togomono.

²⁰ Natere ki gogawena ki pokere kunumau idiwu ragidai wi mamama-iwagi. Mamanuga God e iyapanaiyoma yo e tononibu ragidai yo e bonanai wainapiyamu iwagamu ragidai ki wi mete mamamaiwagi, mibai ka ridi ki naiya wi giriniyawa pasuniyawa ki bimbina ka Mamanuga God karako ubupu e idai gurai ridi ki e naureya ugwadubu ragiragi bita kwebu.

²¹ Ki eweya ka nau waro were maba aneya kasiyarai kawayaya mosi ika empuwani. Aneya ki bowa bisi kawayaya mosi wadubu kwenupupu egi rabineya supu manako wagubu ke;

'Nau bowa kasiyarai kawayaya kwenupuwani ki maba ka natere kawayaya Babironi rororo-royagisi deni mena gogayagisi.

²² Kainaga yo ripa tapai yanuwa-tagamu ade bawiwi yo binogo siyamu ki bonanai ka natere ki rabineya ewa mo eba yogono.

Iyapana upi ebo ebo kwaetagamu ragidai wi natere ki rabineya mo eba upitogomono emitamuri ade bani madai bowa pokaiya musu-piyamu ki ratabai ki wi ewa mo mete eba wainapumuri.

²³ Natere ki rabineya ka wi duna tanai mo eba empumuri,

ade wi ridi yo apunu natere ki rabineya ewa mo eba anikatogomono emitamuri.

Gwedegwede deni deni nida kasiwaratagamawa ragidai natere ki rabineya idiwa ki mu kasiyara-maga ka kawayaya esida. Tawana tawana kuduba mu maba mo pa mena ko ki kuduba karako wana kewowena.

Mu naiya tawana tawana, madega kauwagau madega posiwagau ki kayatagamawa aimana pokaiya iyapana kuduba mu notamaga wirapamawa ade mu kerapumugu wadamawa.

²⁴ Natere ki rabineya ka mu ubumpu Mamanuga God e bonanai wainapamawa tagamawa ragidai ade e iyapanaiyoma mete kina ki ika namutampu.

Ena, iyapana kuduba yewe wairau mu iyaramuguma taunimupu popo ki mu daramaga ka natere ki rabineya kawapu.'

Aneya ki inako wagubu.

19

Mamama kawayaya kunumau

¹ Ki eweya ka nau iyapana ropani kawayaya eba bigabigai kunumau dibimupu idiwa mu bonanamaga ragiragi kawayaya tagamawa ki wainapuwani. Mu tagubu ke;

‘Kaiwa kaiwa Mamanuga God, kau sigi nu tepapemei.

Kau mena nu iya negeyei,
kau mena tanigi ka kawayaya,
ade kau mena kasiyaragi ka esida.

² Kau badidi kwaenugei ki kuduba ka mibai ade supasupai kawayaya.

Yawata kawakawareya umawa ridai rauru kawakawara notai iyapana kuduba kabuwatamiyawa wara-tamiyawa ki kau empipi manako kau idagi gurai e naureya ugwadibi ragiragi bita kwebi.

E ubupu kau bigabigagi kwae-tagamawa ragidai namutapu ki bimbinau kau e bita kwebi.’

³ Mu inako tagubu, ade tagubu ke;

‘Kaiwa kaiwa, nu Mamanuga God e si tepapemei. Natere rorororowena urau ki gwisi maramara dauyogono yarono ko eba kewoyagisi.’

⁴ Mu inako tagamawa makeya ka kwayuba debai ragidai apunai eyaka mena ade ida apeya apeya (24) yo gwede dai iyaiya apeya apeya ki mete kina kema kwareya tondau apunai Mamanuga God e yabareya kwarisi-tagubu e si tarataragapamawa, tagamawa ke;

‘Ki mibai. Kaiwa kaiwa, Mamanuga God e si nu tepapemei.’

⁵ Mamanuga God e kemai ki deneya ka bonana mosi wagubu ki nau mete wainapuwani, wagubu ke;

‘Mamanuga God e bigabigai kwaiwagamu
ragidai,
ade iyapana kuduba kawakawai ade maimerei e
mayapiyamu idiwu ragidai,
wi karako e si esida tepapumuri.’

⁶ Ki makeya ka iyapana ropani kaway a eba bi-
gabigai kunumau dibi-mupu idiwa mu bonanam-
aga ragiragi kaway a tagamawa mumugaramaga
awana taparai kaway a sikipiyau bo gaiya mumu-
garai wagau kayawagau ki maba nau mu bonana-
maga waina-puwani. Mu tagubu ke;
‘Kaiwa kaiwa, Mamanuga God e si nu esida tepa-
pemei.

Nu Kaiwawonuga e kasiyarai ka kaway a esida. E
karako Kaiwawo wateya tondau,

⁷ ki pokere nu mamamaigomu ade e kasiyarai
kaway a ki mamama-pomu,
mibai ka Papa Sipi Munai e anikawagana ki marai
bauwena.

E uwarana ridai ki ororeya mena okukunawena e
nawanai tondau.

⁸ Mamanuga God ubupu monaga bagi tanai
kaway a bigi pa mena ridi ki kwebu da e
umarana ki nana.’

(Monaga tanai kaway a ki ka keyakeyai ko ki mibai
ka Mamanuga God e iyapanaiyoma supasu-
pai bagi kaway a badidi kwaetagamawa ki
kena.)

⁹ Ki makeya ka aneya ki nau ade sidibu, wagubu
ke; ‘Kau yona yau okapi; Iyapana gwedewau Papa
Sipi Munai anikawagana kupei kawareya bau-
tagamana ki nana mu bibimaga tonopupu ki ka
mu mibi mamamai idiwono.’ E inako wagubu

manako kawareya nau ade sidibu, wagubu ke; 'Yona nidibuwani yau ka Mamanuga God e eya bonanai.'

¹⁰ Aneya yona ki wagubu ka nau e si tepapana ki nana e yabareya nau ramatani kawareya kwari-sisugubuwani. Ko e wagubu ke; 'Ae, kau inako eba kwaenuwagi. Kau kowagiyoma mete kina Iyesu e bigabigai kwaiwagamu e yonai iwagamu iwu ki mosi ka nau. Mamanuga God e mena si kau tepapi. Iyapana gwedewau Mamanuga God e bonanai wainapiyamu tagamu ki ka mu Iyesu badidi mibai kaway a kwae-wagawa ki mena mu matarapomono togomono iwono.' Aneya ki inako wagubu.

Apunu mosi papa osi poe kawareya bauwena

¹¹ Ki eweya ka nau waro were maba kunuma gudui siwawena empuwani ade papa osi poe mosi ika empuwani. Papa osi ki kawareya ka apunu mosi ika tondawa ki e si 'Upi Eba Kamadau Apunai' ade e si mosi 'Mibai Mena Wagau Apunai' tagubu. Apunu ki uburau iyapana wade supasupatamiyau bo gwede bagi nene ragiragi kaway a uburau taububarai purupiyau ki ka e supasupai mena kwaewagau. ¹² E yabui ka mata nonarai maba ade e debaiya ka e kaiwawowena ki debai tatamai ropani kaway a nakapupu. E mideya ka e si mosi okamupu ki mibai e ebo mena kataiya. ¹³ E midi tatamai umapu ki kuduba ka dara mena pasipupu ade e si ka 'Mamanuga God Yonai'. ¹⁴ Kunuma piyarai kuduba mu midimaga tatamai bigi pa mena poe tanai kaway a uma-mupu mu papamuguma osi poe

kawareya bautagubu e eweya kaya-tagamawa ki mu nau mete emita-puwani. ¹⁵ Kereba uwarai daikere daikere apunu ki e umuneya bauwena manako kereba ki pokaiya ka e iyarai-yoma tawana tawana kuduba rauru-tamini. E kasiyarai kawayu uburono kepata e idaiya yodono manako iyapana kuduba mu yabaramugu mu Kaiwawomaga uburono. Kasiyarai Kawayu Esida Apunai Mamanuga God e nuwapupui ki wateya ka apunu ki uburoto e iyara-iyoma kuduba nakatamini taisi kurakura-tamini. ¹⁶ E midi tatamai ki nau-reya ade e tekaiya ka mu e si yau okamupu; ‘Kawakawai Ragidai Kuduba Kawai-maga’ ade ‘Kaiwawo Ragidai Kuduba Kaiwawomaga’.

¹⁷ Ki eweya ka nau waro were maba aneya mosi usi madega kawareya uburawa empuwani. E wena siyapu manako midiwari kunuma bogaboga robotagamawa iwa ki mu tadebu, wagubu ke; ‘Kebomuri manako ewapuru dibipumuri Mamanuga God e poragai kawayu ki kawareya kupeiwagi. ¹⁸ Wi baiwagi iyapana kwakwarepumaga kupumuri, kawakawai ragidai, piyara ragidai, kasiyaramaga mete kina ragidai, papa osi ade papa osi kawareya iwu ragidai, bigabiga ragidai, pakasi ragidai, iyapana kawakawai, iyapana maimerei, iyapana kuduba inako ki mu kwakwarepumaga wi kupumuri.’ E midiwari ki inako tadebu.

¹⁹ Ki eweya ka nau kunkani maba ki yo waira yau kawakawai ragidai ebo ebo mu piyaramuguma mete kina ki tawana tawana madega kauwagau madega posiwagau deneya bautagubu dibimupu idiwa ki emitapuwani.

Mu papa osi kawareya tondawa apunai ade e piyaraiyoma mete kandetagamana ki nana bautagubu. ²⁰ Papa osi kawareya tondawa apunai ade e piyaraiyoma mete kina ki mu ubumpu kunkani maba ki yo e madanai irikai e waretai nene matakira ebo ebo pokaiya iyapana notamaga wirapiyawa umawa ki mu tetampu manako iyaiya mata gwisi berokoi kawayaya ki nonareya isiyatampu. (Naiya ka kunkani maba e madanai irikai ki ubupu iyapana gwedewau kunkani maba ki e okai mu naurimugu okamupu bo ade e keyakeyai mu idamugu yamanamupu ki tarataraga-mupu ki matakira ebo ebo pokaiya mu kerapumugu wadubu yawata kwaiya kayatagubu.)

²¹ Papa osi kawareya tondawa apunai e umuneya kereba uwari daikere daikere bauwena e ubupu kunkani maba ki e piyaraiyoma kuduba e kerebai pokaiya namutapu gawarara manako midiwari kuduba bautagubu mu kwakwarepumaga kupamawa idiwa da mu romodomaga naigida mena posiwena.

20

Aneya mosi Berokoi Apunai Seitani umapu dokodoko

¹ Ki eweya ka nau waro were maba aneya mosi kunumau kawarawa empuwani. E idaiya ka e uruba kawayaya nigidai pa mena ki kasiparai wadubu ade taburuba ragiragi kawayaya mosi mete wadubu bauwena.

² E kanibu taburuba ragiragi kawayaya pokaiya motamota kwakoru maba ki umeme

dokodokopupu da e kwamura rowarowa kawayā kuduba 1000 inako dibura rabineya tondono kaniyono. Motamota kwakoru maba e ka naiya takari kawayā tondawa yabadawa motamotai si ka ‘Kerapu Wadewade-niyau Apunai’ bo si daikere ka Seitani. ³ Berokoi Apunai ki eba uburana iyapana tawana tawana idiwu mu kerapu taisinitamana ki nana ka aneya ki ubupu e umeme dokodokopupu uruba kawayā ki rabineya kwenupupu manako uruba ki umunai bodapupu kasiparapupu. Kwamura rowarowa kawayā 1000 ki kewoyagisi eweya ka mu gudu ki ade kwaipomoto manako Berokoi Apunai Seitani ade matarau baiyagisi, ko mara ki makeya ka e eba rowarowa kawayā upiyogono umono.

⁴ Ki eweya ka kaiwawo ragidai kema ropani kawayā kawareya idiwa ki nau emitapuwani. Kaiwawo ragidai ki mu idamaga gurai iyapana kuduba nauri-mugu ugwaditamana ragiragi ki kasiyarai mu mete wadumupu. Iyapana gwede-wau Mamanuga God e yonai pokaiya ade Iyesu e dimai tagamawa iwa ki pokaiya iyapana gwawai ubu-mupu mu gobamaga purutampu ragidai ki mu keyaimuguma nau ika mete emitapuwani. Iyapana ki mu ka bagi kawayā kwaetagamawa. Kunkani maba ade e keyakeyai mete kina ki mu eba tarataragamawa ade e okai ki mu yabaramugu bo mu idamugu eba okamupu. Mu naiya popotagubu ko mu ade iyatagubu kimpu ubumpu karako kwamura 1000 ki rabineya Keriso mete kaiwawotogomono idiwono.

⁵ Iyapana ki mu mena ka yabiri iyatagubu kimpu ubumpu ko popo-tagubu ragidai kuduba

ka ewa iyatagisi kimoto ubumoto. Mu ka aiyata wateya pa idiwono kaiwono da kwamura 1000 ki kewoyagisi makeya ki ka mu mete kina iyatagisi kimoto ubumoto. ⁶ Iyapana gwedewau yabiri iyatagubu kimpu ubumpu ragidai ki mu mamamatogo-mono, mibai mu ka Mamanuga God e nene. Po ewa baiyagisi ki eba baiyagisi mu giritamini pasutamini. Mamanuga God yo Keriso mu kasiyaramaga pokaiya ka mu ubumoto dobopiyamu upi ki kwaetogomono manako kwamura 1000 ki rabineya ka mu Keriso mete kaiwawotogomono idiwono.

Mamanuga God ubupu Seitani deni mena raurupupu

⁷ Kwamura kuduba 1000 ki kewo-yagisi eweya ka mu uruba gudui ki kwaipomoto Berokoi Apunai Seitani e idai kerarai rikapomoto manako e matarau posiyagisi kayayagisi. ⁸ E waira kuduba, madega kauwagau madega posiwagau ki kayayagisi iyapana kuduba beratamini mu kerapumugu yadini manako tetamini yawira nene dibitamini. Iyapana ropani kawaya eba iyabapa-mana makai naya egi papateya ki maba e tetamini damutamini. Mu simaga ka Goga yo Magoga. ⁹ Iyapana ki yawira nene purupomoto mubo mubo kaya-tagisi manako mu ubumoto Mamanuga God e iyapanaiyoma ade e nuwaiya po naterei ki kuduba kwagaratamini. Ko mu inako kwaetogomono ki makeya ka mata nonarai kunumau kaworoto deni mena mu uratamini gawarara. ¹⁰ Ki makeya ka Mamanuga God uburoto Kerapu Wadewade Apunai Seitani yadini mata gwisi berokoi ki nonareya kwenupoto.

Naiya ka e kunkani maba yo e madanai irikai mete kina ki tetapu mata nonareya isiyatapu ki pokere karako ka mu ewapuru mena maramara kemora nawaru ika makaritogomono idiwono ko makari ki eba kewoyagisi.

Mamanuga God e idai gurai nu naurinugu ug-wadiniyoto ragiragi

¹¹ Ki eweya ka apunu mosi e kemai poe tanai kawaya ki kawareya tondawa ki nau empuwani. E kasiyarai pokaiya ka kunuma waira kuduba deni mena gogatagubu. ¹² Popotagubu ragidai marai kawai ika Mamanuga God e kemai yabareya ubumawa ki nau mu emitapuwani manako aneya dai bau-tagubu buka dai dadaratampu ade Iya Bukai ki mete dadaramupu. Iyapana eyaka eyaka badidi kwaetagamawa buka wagubu ki makeya makeya ka mu eyaka eyaka denai mete wadumupu. ¹³ Iyapana egi popotagubu ragidai ki mu mete kina egi rabineya kimpu ubumpu Mamanuga God e yabareya ubumupu. Ade popotagubu ragidai kuduba po kasiyarai waditapu dokodoko po wateya idiwa ki mu mete kina kimpu ubumpu Mamanuga God e yabareya ubumupu. Mu eyaka eyaka badidi kwaetagubu ki denai mu makeya makeya wadumupu.

¹⁴ Ki eweya ka Mamanuga God ubupu Po Kasiyarai yo Po Watai ki koritatapu tetapu uruba rabineya mata maramara urau ki nonareya isiyatapu. Mata maramara urau ki ka po ewa ki watai.

¹⁵ Iyapana nima e si Iya Bukai ki rabineya pa

mena ki ka Mamanuga God uburoto e yadini mata maramara urau ki nonareya kwenuputo.

21

Waira waunai ade kunuma waunai

¹ Ki eweya ka nau waira waunai ade kunuma waunai mete emitapuwani. Waira oragai ade kunuma oragai kuduba gogatagubu ade egi mete gogawena. ² Nau yabu tapuwani manako natere Diyerusaremu Waunai Tanai Bagi Kawaya ki Mamanuga God e deneya kunuma were kawarawa ki nau empuwani. Natere ki ka onowa apunu uwarana monagai wadubu ki maba monagawena kawapu empuwani.

³ Bonana ragiragi kawaya mosi Mamanuga God e kemai ki deneya bauwena ki nau mete wainapuwani. Bonana ki wagubu ke; 'Wainapumuri, Mamanuga God e karako iyapana mu bamamugu bauwena. E mu paunamugu mu mete ewapuru idiwono ki pokere e iyapanaiyoma mibai ka muyo ade mu Mamamaga God ka eyo. ⁴ Mu yabumaga iwai ki e surupoto. Karako ka po pa mena, nuwaboya pa mena, yadi pa mena ade makari mete pa mena. Gwedegwede oragai ki kuduba goga-wena.' Bonana ki inako wagubu.

⁵ Ki makeya ka kema kawareya tondawa apunai e eya wagubu ke; 'Nau karako gwedegwede kuduba waunai yamanapani matarayagisi.' E inako wagubu manako nau sidibu, wagubu ke; 'Nau yonani yau ka mibai ade iyapana sumapamana ki nana ki pokere kau yona yau makeya mena okapi.' ⁶ E inako wagubu manako ade sidibu, wagubu ke; 'Nau badidi

suwagubuwani ki kuduba nau makeya makeya kwae-sugubuwani kewowena. Nau ka Kerarai ade nau ka Kwaunai. Nau ka Aropa ade nau ka Omega. Iyapana nima awana gobai yogono ki ka nau iya awanai maramara usirapiyau ki pa deni mena e kweyani. ⁷ Iyapana nima ragiragi kawaya uburau berokoi kuduba raurupiyau ki ka nau suwagubuwani yau kuduba ki nau puyo e kweyani manako e Mamai ka nau ade nau gubagani ka eyo. ⁸ Ko iyapana gwedewau nau yonani mu tagamana ko mu iyapana kudumugu nitaisinitagamu nau tagararasiniyamu bo bigi notai mu rabinamugu posiweni ki pokaiya kwaetagamu bo ubumu iyapana namutamiyamu bo rauru kawakawaratagamu taku maba igida yauda asusu iwu bo muwaratagamu bo momorapa yo daisusu yo ade dai mete kina mu bamamugu buburitagamu bo yona beratagamu, iyapana inako kwaetagamu ki ka mu uruba ki rabineya mata maramara urau ade gwisi berokoi yarau ki wateya kayatagisi. Mata maramara urau ki ka po ewa ki watai.'

⁹ Aneya ida daikere kewowena daikere apeya ki Mamanuga God e nuwapupui siyarai tera rabineya awana maba posiweni mu idamugu temupu ki mosi nau bamaneya bauwena sidibu, wagubu ke; 'Kau yabi da Papa Sipi Munai uwarana ridai ki nau kau kabuwaniyani emani.'

¹⁰ Mamanuga God e Keyai nau kawarineya minibu siwa yabirisinibu manako aneya ki nau tepasinibu kweya kawaya mosi ki kwauneya nau tamusinibu. Tamusinibu manako natere Diyerusaremu Waunai Tanai Bagi Kawaya ki

Mamanuga God deneya kunuma were kawarawa ki e nau kabuwasinibu empuwani. ¹¹ Natere ki naureya ka Mamanuga God e eya tanai minibu siwa. Nau tawa ki rabineya empuwani ka nainiwara wadawa tanai sinini ka bowa yamayamai denai kawayaya bowa 'diyasipa' ki maba ade kaburu negai kawayaya ki maba. ¹² Natere ki gari ka iyarau kawayaya ade gari ki katamurui ka ida esida kewowena kerapu apeya. Gari ki katamuruiya ka aneya eyaka eyaka ika ubumawa. Tawana Isiraero ragidai mu kunumaga ida esida kewo-wena kerapu apeya mu simaga ki mu katamuru eyaka eyaka ki mu nauri-mugu okatampu. ¹³ Gari ki nu idanuga garu madega posiwagau deneya ka katamuru apeya eyaka, nu idanuga tenene madega surau deneya ka kata-muru apeya eyaka, nu yabaranugu deneya ka katamuru apeya eyaka, ade nu taganugu deneya ka katamuru apeya eyaka. ¹⁴ Natere kawayaya ki gari togipana danai ka bowa ida esida kewowena kerapu apeya nunumupu. Bowa ki kawareya ka mu Papa Sipi Munai e tonotapu ragidai mu simaga eyaka eyaka bowa ki kawareya okatampu.

¹⁵ Aneya nau sidiyawa apunai e idaiya ka ruwa mosi bowa yamayamai pokaiya yamanamupu ki wadubu. Ruwa ki pokaiya ka e natere yo gari yo katamuru ki ruwapupu. ¹⁶ Natere ki rowarowai yo dadarai yo kawayai esida ka kuduba eyaka mena, ko ki ka umawa kawayaya nu kerapunugu kaigamu ka pura ropani kawayaya yawatau kewo-yagisi (2400 kiromita). ¹⁷ Aneya ki gari kawayai esida ki mete ruwapupu ko ki rowarowai ka

taburuba apeya eyaka dibipemei badipemei ki rowarowai maba (60 mita). Iyapana nu ruwa badidi wademei ki maba e mete inako ruwapupu. ¹⁸ Gari ki mu bowa bagi kawayaya 'diyasipa' pokaiya umamupu, ade natere ki e eya ka mu bowa yama-yamai sinini tanai bagi kawayaya ki pokaiya wadumupu. ¹⁹ Gari togipana danai ki bowai ida esida kewowena kerapu apeya nunumupu ki bowai ka bagibagi mu kiyabumaga ebo ebo. Mosi ka bowa daragai 'diyasipa', mosi ka bowa pinai 'sipaiya', mosi ka bowa poe 'ageta', mosi ka bowa kasikasigai 'emera', ²⁰ mosi ka bowa gwadugwadu-warai 'sadoniki', mosi ka bowa daragai 'koniriya', mosi ka bowa miyamiyawai 'kurisora', mosi ka bowa pinai ade kasikasigai 'beriro', mosi ka bowa miyamiyawai 'topasi', mosi ka bowa miyamiyawai ade kasikasigai 'kirisopasi', mosi ka bowa pinai 'aiyasini', ade siyarai ka bowa daragai 'ametisi'. ²¹ Gari katamurui ida esida kewowena kerapu apeya ki eyaka eyaka ka mu gwede bagi poe mosi riyariya maba si ka 'pero' pokaiya yamanamupu. Katamuru eyaka eyaka ka mu 'pero' eyaka eyaka ki pokaiya yamanatampu. Natere ki imateya ka mu bowa yama-yamai ko ade nenanenai pokaiya yamanamupu ki nau empuwani. ²² Nau yabu tapuwani ko nau Mamanuga God e si tepapamana tawai mosi ika eba empuwani, mibai ka Mamanuga God e eya ade Papa Sipi Munai ki mu muga ka tawa ki kena. ²³ Mamanuga God e eya Tanai Bagi Kawayaya natere ki miniyau siwa ki pokere iyapana madega bo siragamu tanai nene eba notapomono. Natere ki dunai ka

Papa Sipi Munai ki kena. ²⁴ Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau duna ki taneya iwono manako kawakawai ragidai yewe wairau mu puyo-maga bagi ebo ebo ki tepomoto natere ki rabineya baitagisi. ²⁵ Natere ki ka sisipu eba umuroto ki pokere gari katamurui kwaimupu ki maramara uburono ko ewa eba bodapomoto. ²⁶ Iyapana tawana tawana kuduba, madega kauwagau madega posiwagau mu puyomaga bagi bagi ebo ebo tepomoto natere ki rabineya baitagisi. ²⁷ Ko gwede mo bigibigi bo iyapana midimama berai kwaetagamu bo beratagamu mu ka natere ki rabineya eba kaiwoto. Pa mena. Ko iyapana gwedewau mu simaga Papa Sipi Munai e Iya Bukai rabineya okapupu ki mu mena ka natere ki rabineya kaiwoto.

22

Iya Awanai ade Iya Ripai

¹ Aneya ki Iya Awanai usirapiyau nau mete kabuwasinibu. Awana ki ka negai kawaya nainiwara kawareya wadau. E Mamanuga God ade Papa Sipi Munai mu kemamaga kobaiya usira-piyawa, ² natere ki imateya bauwagawa kayawagawa ki nau empuwani. Awana ki papasi daikere daikere ka Iya Ripai ika mete ubumawa. Ripa ki siragamu eyaka eyaka rabineya mibai kirono ade ripa ki kwarai ka tawana tawana kuduba madega kauwagau madega posiwagau ki iyatamini. ³ Mamanuga God e gwede mosi kowaga eba kweyoto ki pokere gwede e eba nuwaiya ki natere ki rabineya

eba kaniyoto. Mama-nuga God ade Papa Sipi Munai mu kemamaga ka ika mete kina ki pokere Mamanuga God e bigabigaiyoma e si ika esida mena tepapomono idiwono. ⁴ Mu e kiyabui matarau empomoto ade e eya si mu yabaramugu mete okapoto. ⁵ Tawana eba sisipuyagisi ki pokere iyapana duna nene bo madega nene eba notapomono. Nu Kaiwawonuga Mama-nuga God e eya tanai tawana ki miniyoto siwa manako e eya bigabigai-yoma ika ubumoto kaiwawotogomono manako maramara e mete idiwono kaiwono.

Iyesu ade wirayagisi baiyagisi

⁶ Ki makeya ka aneya ki nau ade sidibu, wagubu ke; 'Yona yau ka mibai, iyapana kuduba sumapamana ki nana. Mamanuga God e ka nu Kaiwawonuga. E bonanai wainapiyamu tagamu ragidai mu ka e eya Keyai mu kabuwatamiyau ki pokaiya tagamu ko karako ka e aneyai tonopupu gwede waunitau wenayagisi ki sisiyai e bigabigai kwae-tagamu ragidai mu kabuwatapu.' Aneya ki inako wagubu.

⁷ Ki makeya ka Iyesu e eya ubupu, wagubu ke; 'Kau wainapi; Nau waunitau ade wirasugani bausugani.'

Iyapana gwedewau ewa wenawagana yonai oka yau rabinaya tondau ki sumapiyamu makeya makeya kwae-tagamu ki ka mu mibi mamamai idiwono.

⁸ Nau Diyoni yona yau kuduba wainapuwani ade gwedegwede yau kuduba waro were maba mete empuwani. Nau ki kuduba empuwani kewowena ka nau kabuwasinibu aneyai ki e si tepapana ki nana wainapuwani ki pokere nau

e yabareya nau ramatani kawareya kwarisisug-
ubuwani. ⁹ Ko e tatamasinibu, wagubu ke;
'Ae, kau inako eba kwaenuwagi. Kau kowagiy-
oma mete kina wi gwedewau Mamanuga God
e bonanai wainapiyamu iwagamu ade Iyesu e
yonai oka yau rabineya wadamu doko e bigabi-
gai makeya makeya kwaiwagamu ki wi waretaga
mosi ka nau. Wi Mamanuga God e mena si tepa-
piyoi idiwoi.' ¹⁰ E inako sidibu, ade wagubu ke;
'Gwedegwede kuduba ewa wenawagana yonai
oka yau rabineya wagubu ki wenawagana marai
ka waunitau ki pokere yona yau kau eba wekepi.
¹¹ Bera berokoi kwae-tagamu ragidai mu ka bera
berokoi kwaetogomono yamono, ade midimama
berai kwaetagamu ragidai mu ka midimama be-
rai ki mete kwaetogomono yamono. Ko iyapana
nima bera bagi kawaya kwaewagau ki ka e bera
bagi ki mena kwaeyogono yarono, ade iyapana
nima Mamanuga God e nene mena tondau ki
ka e Mamanuga God nene mena inako tondono
kaniyono.'

¹² Iyesu e eya nau ade sidibu, wagubu ke; 'Kau
wainapi; Nau waunitau ade wirasugani bausug-
ani. Nau iyapana mu denimaga mete tepani
bausugani manako mu upi badidi kwaetaga-
mawa ki makeya makeya nau mu eyaka eyaka
denai puyo tageyani. ¹³ Nau ka Yabiri ade Ewa,
nau ka Kerarai ade Kwaunai, nau ka Aropa ade
Omega.

¹⁴ Iyapana gwedewau mu midimaga tatamai
siruwamupu taniwena idiwu ki ka mu mibi
mamamai idiwono. Mu midimaga tatamai
siruwamupu ki pokaiya ka mu Iya Ripai ki mibai

kupomono ade gari rabineya kaiwoto ko nima mosi mu eba bodatamini. ¹⁵ Ko gari ki tagaiya ka taku idiwu. Mu ka muwaratagamu, mu ka yawata kawa-kawareya igida yauda asusu yabayababa iwu, mu ka minimini popo kwaetagamu, mu ka daisusu yo momorapa yo ade dai mete kina mu bamamugu buburitagamu, ade mu ka bera mena tagamu kwae-tagamu ki ragidai.

¹⁶ Nau ka Iyesu. Nau yonani yau nau sumasiniyamu Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai mu kabuwatamana ki nana ka nau aneyani kau bamageya tonopuwani. Nau ka oragai apunai Dewida e siwai ade e gidaragai. Nau ka Mara Supamai. Nau tanini ka kawaya.'

¹⁷ Mamanuga God e Keyai ade e sumapiyamu ragidai ridi maba e uwamana ki nana e nawanai idiwu ki mu tagisi ke; 'Kaiwawonuga, kau baunuwagi.' Ade yona yau wainapiyamu ragidai ki mu mete tagisi ke; 'Kaiwawo-nuga, kau baunuwagi.'

Wi gwedewau takotakoigubu awana gobaga wagau bo wi nuwagau awana kubamana wainapiyamu ki wi kebomuri Iya Awanai ki puyo deni mena wadu-muri kubamuri.

Yona siyarai

¹⁸ Iyapana nima gwede ewa wenawagana yonai oka yau rabineya iyabapoto wainapoto manako e eya notai mete dibipoto ki ka nau Diyoni ragiragi kawaya suwagakani yau kena; Mamanuga God oka yau rabineya bita iyapana tageyana ki nana wagubu ki e iyapana ki mete kweyoto. ¹⁹ Ade iyapana nima gwede ewa wenawagana yonai oka

yau rabineya mo koritapoto ki ka Mamanuga God gwede bagi iyapana tageyana yonai oka yau rabineya nu kabuwanibu ki e koritapoto manako Iya Ripai ki mibai ka iyapana ki eba kupoto ade Natere Tanai Bagi Kawayi ki rabineya e mete eba kaniyoto.

²⁰ Yona yau mibai wenawagana yonai matarapiyau apunai ki e wagau; 'Ki mibai. Nau waunitau ade wirasugani ika bausugani.'

Ki mibai. Nu Kaiwawonuga Iyesu, kau baunuwagi.

²¹ Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko ki ka nu Kaiwawonuga Iyesu e rikapupu deni mena wi wadinibu bagi. E karako nu waitaniyoto da e iyapanaiyoma kuduba nu nene badidi kwaewena ki mibai nu naigida mena kataigamu wetawetara.

Nau okani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

IYA YONAI
The New Testament in the Umanakaina Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umanakaina long
Niugini

Copyright © 1999 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Umanakaina

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

92bb28a8-6181-5bd4-a67f-1906ab635008